

... Збудував я, люди, Храм оцей Високий,
В ньому Бог єдиний — то Циганське Слово...
Лекса Мануш

№ 17 (101)

середа, 27 жовтня
2004 року

ЗОМАНІЯ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ДВОТИЖНЕВИК

РОМСЬКІ НАРОДНІ ВІСТІ
МАНУШАНО РОМАНО НЕВИПЕ

Ціна догавірна

• ПОЛІТИКА • СВІТ • ПРАВО • КУЛЬТУРА • МИСТЕЦТВО •

Майбутній магістр Англо магістро

Цього навчального року в магістратуру Юридичної академії МВС України м. Дніпропетровська поступив Володимир Гудименко, випускник цього ж навчального закладу, який у ньому роді отримав кваліфікацію спеціаліста за фахом "Правознавство".

Володимир виходець із родини ромів-робітників, які проживають у Дніпропетровській області.

При вступі до маістратури він пройшов великий конкурс (3 особи на місце).

Цього ж року ця молода, але вже з достатнім професійним досвідом людина, разом із Артуром Мусянком, стала засновником правозахисної громадської організації "Ватра". За досить короткий час існування цієї організації багато ромів Дніпропетровщини отримали матеріальну та правову допомогу.

"Ватра", яка захищає права ромів у Дніпропетровському регіоні, та її засновники щиро вдячні голові общини ромів "Романодром" Полтавської області Олександрі Миколайовичі Бузіні, який неодноразово допомагав організації у період її становлення.

На світліні: Володимир Гудименко.

У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ

День ромського Голокосту відзначатиметься і на державному рівні

Правозахисна організація "Чачіпе" через газету "Роман Яг" звернулася до депутата Верховної Ради України Івана Миговича з проханням підтримати ініціативу відзначення 60-річчя Голокосту ромів в Україні.

Проект про відзначення Міжнародного дня Голокосту ромів, авторами якого були народні депутати від КПУ І. Мигович (Ужгород) та С. Пхиденко (Луцьк), був схвалений Верховною Радою України 8 жовтня 2004 року.

Постанову про відзначення було передруковано в газеті "Голос України" (№ 195 (3445) від 19 жовтня 2004 р.).

До речі, нас майже повністю підтримали фракції комуністів, "Наша Україна", Народної аграрної партії, Соціалістичної партії, Блоку Юлії Тимошенко, НДП та ППУ.

Пропонуємо читачам документ Постанови та підсумок голосування по фракціях Верховної Ради України.

Проект відзначення Міжнародного дня Голокосту ромів

За роки Другої світової війни гітлерівські фашисти разом зі своїми прислужниками, здійснюючи расистську політику етноциду, ви-

вели з окупованих країн і спалили у концтаборах близько 500 тисяч ромів. Чимало їх було знищено у таборах примусової праці, місцях кочування, в ході каральних операцій. Найбільших жертв зазнали роми, які проживали у мсті Києві, на території нинішньої Автономної Республіки Крим і Закарпатської області, у Вінницькій, Одеській, Сумській, Черкаській та інших областях України.

Враховуючи великі масштаби і неоправдані суспільні наслідки Голокосту ромів, їх соціально вразливе сучасне становище в місцях компактного проживання, Верховна Рада України постановляє:

1. Відзначати, починаючи з 2004 року, на державному рівні Міжнародний день Голокосту ромів, коли гітлерівські фашисти вступили у концтаборі Аушвіц-Біркенау "циганську ніч" (2 серпня 1944 року).

2. Доручити Кабінету Міністрів України разом з відповідними місцевими органами виконавчої влади визначити і здійснити заходи, спрямовані на вивчення масштабів, місць та кількості жертв гітлерівського етноциду ромів у роки Великої Вітчизняної війни, на увічнення пам'яті депортованих і страчених представників цієї національної мен-

шини, надання допомоги сім'ям постраждалих, розв'язання нагальних соціально-економічних і етнокультурних проблем ромських громад України.

3. Комітетам Верховної Ради України за участі відповідних міністерств та інших центральних органів виконавчої влади в установленому порядку вжити заходів щодо внесення пропозицій про включення жертв ромського Голокосту та членів їх сімей до Кола осіб, які постраждали у роки Другої світової війни, у зв'язку з цим повинні мати право на компенсацію.

4. Рекомендувати Державному комітету України у справах національностей та міграції надати допомогу національно-культурним товариствам у міжнародних заходах, приурочених до Міжнародного дня Голокосту ромів, зокрема 60-річчя Голокосту ромів України.

5. Контроль за виконанням цієї Постанови покласти на Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин.

Голова Верховної Ради України В. Литвин.
м. Київ, 8 жовтня 2004 року № 2085-ІV.
(Підсумки голосування по фракціях читайте на 5 стор.)

7-9 жовтня відбувся VI Конгрес Міжнародної ромської Унії, на якому порушувалися актуальні питання. На конгресі був обраний новий президент IRU. Ним став Стахіро Станкевіч. Віцепрезидентами стали: Надія Деметер, Віктор Фамульсон, Нормунд Рудевич. Директор BTR Македонського ромського телебачення Зоран Дімов обраний на посаду генерального секретаря IRU. Головою парламенту IRU знову став Драган Йеврович.

Пропонуємо увазі читачів перше звернення новообраного президента до ромів світу.

Президенту ІРУ, не саворе Рома андо лум'я

Муре гра'а пгєня тгай пгала!

Сар джанє амаро VI Конгрєсо ІРУ андо Італія ісіс кердо барє волєса тгай кампінєса. Котє (одой) андо Ланчіано мє дикгїом тумаро зорало кампінє андо бутї, савї камен бутдже-нє тє керєн є Ромєнгє, сар камен тумє тє вєздєн романо прє-стїжо андо лум'я.

Кодо мангє дия барї зор тгай патмєс, кай є Рома нанє сутє тгай камен тє вєздєн Ромєн упрє тгай тє гросєн джунгалїєн, саво керєн бібах мануша є Ромєнгє.

Камам тє патя, кай акана тумє яєна актївна андє тумарє бутя тгай мє сар нєво прєзїдєнто ІРУ камава тє дав тумєнгє мїрї зор прєзїдєнто ІРУ.

Андє кодо мангав саворє Ромєн тє яєн андо єкїпєн, дрє пгтралїєн. Кодо сі амарї зор. Машкар амєндє сакє єкє Ром сі амєнгє пграл, пгєнь. Англє амєндє баро дром, дром романо, нє джал машкар гаджїкїні пгуг.

Мє мангав тумєндїр ктєтанї бутї тгай явєс єкє єкєса андо контактє. Інформация дєй барї зор сакє єкє бутякє. Мангав тумєн традєн єкє єкєгєсє інформація андє тумарє тєма, форя, гавє (magali) тгай керєн машкар пєстє пгтралїкїні бутї ктєтанєс, сакє єкє романє організація андє тумарє тєма.

Є штар бєрш сїго гурнїна (нашєна). Андє кодо Ромалє, мє мангав тумєндїр єкїпєн тгай актївно бутї.

Барє патївєса, Стахіро-Станїслав Станкєвіч,
прєзїдєнто Інтєрнациял романї Уніон

(Продовження на стор. 2)

Шановні роми!

Залишилося кілька днів до виборів Президента України. Наша газета у кількох номерах подавала матеріали, в яких роми висловлювалися щодо своєї позиції стосовно того або іншого кандидата.

Тепер залишився вибір за вами: з'явитись на виборчій дільниці і висловити своє волевиявлення. Будемо сподіватися, що життя в Україні зміниться на краще.

Колектив редакції "Романі Яг"

РОМ-ПРЕС

Асамблея національних меншин України

Чимало різноманітних гострих питань у сфері міжнародних відносин було порушено на II Асамблеї національних меншин України, яка 24 жовтня проходила в Києві. Її учасниками була й делегація від ромських організацій, товариств Закарпаття.

Наша держава напередодні президентських виборів. Отож новобраний президент повинен звертати більшу увагу на задоволення культурно-освітніх та соціальних потреб ромського населення Закарпаття, де проживає 14 тисяч осіб цього народу. Держава повинна створити відповідні умови для підтримки діяльності ромських національно-культурних товариств, надавати їм і фінансову допомогу.

Зустріч у Києві

Відбулася зустріч Президента України Леоніда Кучми та прем'єр-міністра Віктора Януковича з одним із найвідоміших дипломатів минулого століття, колишнім державним секретарем США Генрі Кіндджером. Під час зустрічі обговорювалися питання двосторонніх відносин України з Європейським Союзом і Росією, участь і допомога України в миротворчих процесах в Іраку, а також ситуація в Україні напередодні виборів.

Вибори Президента в Сьєрра-Леоне

633 військовослужбовці українського миротворчого контингенту в Місії ООН в Сьєрра-Леоне - 4-го відділу відновлюючого батальйону і 20-го окремого вертолітного загону ВС України - будуть обирати Президента на закордонній виборчій дільниці №18.

Ухвалення Кабміну

Кабінет Міністрів України ухвалив концепцію проекту Закону "Про волонтерський рух", згідно з яким групи під керівництвом Міністерства Юстиції доручено до грудня 2004 року розробити законопроект про волонтерський рух і надати його на розгляд Кабміну.

Запрошення на семінар

Товариство Джона Сміта (Великобританія) запрошує на 6-тижневий програму з управління, демократії та суспільної справедливості молодих лідерів України, Росії, Вірменії, Молдови, Грузії, Киргизстану та Азербайджану.

Програма відбудеться в червні-липі наступного року. Перевага надаватиметься претендентам, які працюють у сферах політики, прав людини, журналістики. Крім того, вони мають бути не старші за 35 років і добре знати англійську мову.

За детальнішою інформацією звертайтеся на веб-сторінку: <http://www.britishcouncil.org/jsmithpubdic/index.htm>

ЗУСТРІЧ У РЕДАКЦІЇ

Гості з Королівства Нідерландів

Рая анда Країне Нідерландів

Нещодавно у редакції газети "Романія Яг" відбулася дружня ділова зустріч працівників редакції газети з представниками Посольства Королівства Нідерландів в Україні, зокрема першим секретарем Джефрі Чонг, представником Міністерства закордонних справ Нідерландів Йос Аютерлінде та Катериною Барддид, координатором програми "Матра" Посольства Королівства Нідерландів.

Кожного року нідерландська програма "Матра" підтримує понад 50 невеликих проектів, у тому числі й на Закарпатті. За її підтримки в Ужгороді виходив ромський дитячий журнал "Кга-мор" ("Сонечко") ту товаристві "Екпне", словацький журнал "До-віра" тощо.

Мета приїзду представників Посольства Королівства Нідер-

ладів - відвідання тих організацій, у яких діяли або діють проекти програми "Матра", які були профінансовані Міністерством закордонних справ Нідерландів, а також Посольством цієї держави в Україні.

Високих гостей ознайомили з роботою товариства "Романія Яг", переглянули вони і касету з записом про діяльність товариства і життя ромів. Зацікавила нідерландців також газета "Романія Яг". До речі, якраз вийшов її сотий номер. Гості високо оцінили новинку і побажали працівникам редакції великих успіхів. Переговори пройшли у теплій атмосфері, по-діловому були намічені нові завдання для подальшої співпраці.

На світліні: представники Посольства Нідерландів під час зустрічі у товаристві "Романія Яг".

Звернення президента ІРУ до ромів світу

Мої горі сестри та брати!

VI Конгрес Міжнародної ромської Унії пройшов в Італії в місті Ланчано у дружній обстановці та взаєморозумінні. Я бачив в Ланчано вашу любов до роботи, яка піднімає престиж ромів у всьому світі.

Це дало мені велику силу і віру, що роми "не сплять" і хочуть змінити існуючі стереотипи людей інших національностей щодо них.

Я хочу вірити, що ви будете активно працювати. Так, як я обраний новим президентом ІРУ, я хочу вкласти в роботу всі свої сили, щоб принести щонайбільшу користь. Тому закликаю всіх ромів, щоб вони об'єднувалися в братерство. В єдності наша сила.

Ми всі роми - брати і сестри. Перед нами довга дорога, ромська дорога - нам потрібно інтегруватися у суспільство, переважну більшість якого становлять нероми. Я прошу вас спільно працю-

вати, підтримувати контакти з одним, в якій країні ви б не жили. Обмін думками, досвідом, інформацією - це велика сила в нашій роботі.

Чотири роки промайнуть швидко, і тому, шановні роми, закликаю вас до єдності і актив-

ної роботи.

З повагою, Стахіро-Станіслав

Станкевіч, президент

Міжнародної ромської Унії.

На світліні зліва-направо:

Микола Москальов, Стахіро

Станкевіч, Аладар Адам,

Олександр Бузна на VI

Всесвітньому конгресі.

24 ЖОВТНЯ - ДЕНЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ

В ООН стурбовані

У Комітеті ООН з ліквідації расової дискримінації розглядалося питання стосовно ситуації з прав ромів в Російській Федерації. В огляді, поданому Європейським Центром зі захисту прав ромів (ERRC) його директором Дімітріною Петровою, зазначається: "У Росії спостерігаються випадки спалаху расизму. Роми в Росії перебувають у становищі, коли замовчуються факти антиромських виступів, порушуються їхні фундаментальні права. Повідомлень з Росії про антиромські виваги, які ми отримуємо з місць, за розмахом, видами, кількістю набагато більше, ніж ми отримуємо з будь-яких інших країн".

ERRC підтверджує порушення статей 2,3,5 Міжнародного договору з ліквідації всіх форм расової дискримінації.

На сьогоднішній день уряд Російської Федерації не виконує у повному обсязі зобов'язання, закріплене статтею 2 вказаної Конвенції: "... Використовувати всі наявні засоби, у тому числі і законодавчі (...), що забороняють расову дискримінацію". Та кількість правових норм, які існують у цій сфері нині, недостатня, до того ж вони не здатні здійснювати ефективний захист від дискримінації чи навіть дати визначення самої дискримінації - прямої або непрямой.

Щодо статті 2 Конвенції, ERRC занепокоєний тим, що уряд РФ не попердає, не забороняє та не викорінює расову сегрегацію ромів. Багато з них живуть у постійній ізоляції від суспільства, у сегрегованих поселеннях чи гетто, часто без електрики і водопостачання, у таких умовах, які принижують людську гідність.

Стосовно статті 5(а) - "Право на рівність перед судом і всіма іншими органами, що здійснюють правосуддя", то результати розслідувань, проведених ERRC і його партнерами, свідчать про поширену дискримінацію ромів, які звертаються в адміністративні структури у пошуках справедли-

Російський ром-священик В. О. Грушко.

вості. Скарги про подібні правопорушення, що надходять від ромів або їхніх представників, ігноруються правозахисними органами та органами правосуддя, або, у кращому разі, розглядаються формально.

Коли ж роми, які постраждали внаслідок бездіяльності правоохоронних органів, намагаються домогтися справедливості, а це буває не так уже й часто, органи правосуддя нерідко відмовляють їм у відновленні цієї справедливості або створюють непереборні бюрократичні перепони у доступі до судового захисту. Затримання ромів як до суду, так і вже при винесенні судового вироку, більш довготривалі, ніж для представників інших національностей. Нерідко єдиним ефективним методом звільнення від протиправного затримання є хабарі.

Порушуються в Росії також стаття 5(б) - "Право на особисту безпеку і захист з боку держави від насильства або тілесних ушкоджень, здійснених як урядовими посадовцями, так і окремими особами, групами чи установами".

Дослідження, проведені представниками ERRC в Росії, виявили, що роми часто є жертвами насильства на расовій основі з боку як державних, так і приватних осіб. Поведінка співробітників правоохоронних органів стосовно

ромів за своєю жорстокістю не відзначається від тортур, які у деяких випадках призводили до смертельних наслідків осіб, котрі були попередньо ув'язнені. Крім того, міліція організує широкомасштабні і нерідко розрекламовані рейди у ромські поселення, які принижують народ. Уряди випадків без усякого приводу чи навіть на расистському ґрунті стосовно ромів порушують кримінальні справи. Коли ж правопорушення здійснюються, вони дуже рідко розслідуються, а ще рідше караються російською владою.

Щодо статті 5 (е) - "Економічні соціальні і культурні права": крім сегрегації, російська влада дискримінує ромів і при забезпеченні житлом. ERRC задокументував випадки неадекватності російської влади забезпечити ромам безпеку проживання. Російська влада часто не в змозі забезпечити житлом ромів, які цього потребують, не здійснюють ніяких кроків для забезпечення їм доступу до суспільних послуг чи служб - таких, як електроенергія, опалення, водозабезпечення - тобто необхідних для реалізації основного права на достатній рівень життя.

www.ERRC.org/publications/legal/index.shtml
Світлина І. Каленова.

ВИЗНА РЕДАКЦІЯ

Чи навчатися діти читати?

Чи сікльона о чгавора те ґнавен?

■ Селище Середнс, що на Закарпатті, розташоване на півдорозі автомагістралі Ужгород - Мукачево, від чого й пішла його назва.

У письмових джерелах село вперше згадується в XIV столітті. Предки жителів місцевого ромського табору поставили перші будиночки під лісом понад 150 років тому. Ще за часів першої Чехословацької Республіки тут була відкрита школа. До речі, у Підкарпатській Русі такі школи було відкрито у всіх таборах, де нараховувалося понад 30 осель. Шкільні будівлі того часу збереглися лише в Ужгороді й смт Середнс.

Щодо проблем мешканців табору, то про них ми цього року вже розповідали (див. "Романі Яг" № 1 від 27 лютого). Редакцією кілька разів порушувалися болісні питання, які стосувалися проблем отримання земельних ділянок під індивідуальне будівництво, соціально та гуманітарної допомоги. Свого часу газета зуміла захистити населення ромської громади від переселення у місцину, не зовсім придатну для проживання.

Ромська громада щоразу збільшується і зараз становить уже понад тисячу осіб. Діти складають більшу її частину. Саме освіта цих дітей цікавила нас у першу чергу.

"Діти настрою"

Школа під лісом стоїть осторонь табору і привертає до себе увагу проїжджих своєю ошатністю, біленькими стінами і самотністю. Навколо нема жодного ромського будинку, тому що дороза, яка йде вздовж табору, є умовною межею, що ділить землі місцевих рад смт Середнього та с.Ліпців, і ромам дозволяли будуватися лише на землях середнянських, а на ліпцівських було заборонено.

Свого часу в школі був тільки один клас. Діти отримували лише початкову освіту. Наразі ж тут є 5 класних приміщень, в яких вчать-

ся близько 60 учнів. До навчального року школа була побілена, пофарбована. Однак залишилася проблема - не відремонтований дах над старим класним приміщенням і кахельна грубка, яка опалює лише 2 кімнати.

У цій ромській школі, філіалі Середнянської ЗОШ І-ІІІ ст., працюють досвідчені педагоги. Серед них і Терезія Василівна Маргітич, яка з двадцяти одного року своєю педагогічною стажу 16 вчителює у філіалі, Віталія Іванівна Головачко, випускниця Мукачівського педучилища, яка тут працює 6 років; Надія Лаврентівна Белінська і молодий педагог Тетяна Олександрівна Сливка, яка нещодавно закінчила Прикарпатський Івано-Франківський університет і має спеціальність учителя початкових класів і психолога.

Журналістів, найперше, цікавив навчальний процес та знання, які отримують учні. Ми завітали в 4-В клас до вчительки Віталії Іванівни Головачко. Це був урок письма. Ізабелла Сурмай, Сайка Брежинська, Катя Варод, Луїза Брежинська та єдиний хлопчик Андрійко Ільчак виконували завдання вчительки. Із розмови з Віталією Іванівною вималювалася така картина. За час навчання у школі діти засвоюють навички письма тільки у формі перепису друкованого тексту. Вміють по буквах написати слово, але про диктант не може

бути мови. Крім того, у 4-В класі, де не відремонтована грубка, дуже холодно, у дітей мерзнуть пальці, і вони бігають ґритися у сусідній клас. Нормальні заняття в таких умовах практично неможливі. Не дивно, що із 17 учнів за списком, у класі в день нашого відвідування школи сиділо за партами лише п'ятеро, хоча, щоб заохотити усіх школярів до навчання, вчителі самі приносять для них на сніданок з їдальні Середнянської ЗОШ І-ІІІ ступенів підготовлені бутерброди і в термосах чай або каву з молоком.

Молоду вчительку, класовода 2-В класу Тетяну Олександрівну Сливку, ми запитали про її перші враження від роботи у ромському класі, оскільки вона працює в школі тільки 2 місяці. Молода вчителька відповіла:

- Ромські діти - це діти настрою. Все залежить від того, з яким настроєм вони приходять уранці. Тому, хоча навантаження нібито і невелике, але психологічно це надзвичайно втомлює.

Учні відвідують школу нерегулярно - через різноманітні обставини: виїзд батьків на сезонні роботи разом із дітьми, незадовільний контроль за відвідуваннями школи, який призводить до того, що учні не повністю засвоюють навчальну програму. Майже всі учні вдома розмовляють ромською мовою і не володіють достатнім запасом українських

слів. Часто вони не розуміють, що від них вимагається. Добре, що в школі працює технічним працівником ромка Лідія Леонідівна Брежинська, яка є водночас і "перекладачем" для дітей.

Надія Лаврентівна Белінська, вчителька 3-В класу, під час нашої бесіди з педагогами відзначила, що ромські діти від природи кмітливі й тягучі, в кінці першого класу вони вміють вільно лічити у межах ста, виконувати різні арифметичні дії. Проте читати їм навчитися набагато важче, ніж рахувати.

Крім чотирьох постійних вчителів, у школу приїжджає зі Середнянської ЗОШ Тетяна Федорівна Левко, яка веде ряд предметів - трудове і образотворче навчання, фізичне виховання та музику. Фактично, освіта ромських дітей закінчується початковою школою. Оскільки більшість із них не засвоюють її навчальну програму, то їй не можуть вчитися далі у середній школі.

Школа вимагає зміни методики навчання

Визна редакція "Романі Яг", яка ось уже третій рейд присвячує питанням освіти ромських дітей в Закарпатській області, дає нам підстави зробити деякі узагальнення та висновки.

Найперше. Навчання ромських дітей потребує додаткової уваги, особливо з боку Міністерства освіти України, якому потрібно, на наш погляд, переглянути навчальні програми. Що ми маємо на увазі? Для ромських дітей має бути обов'язкова дошкільна підготовка, тому що батьки, через певні обставини, не годяться їх до школи. Це можна зробити двома шляхами. Або розпочинати навчання в школі з п'яти років, або продовжити так званий букварний період на один рік.

Далі. Настав час, коли до роботи в ромських школах вчителі мають бути підготовлені: знати ази ромської мови, ромську літературу, історію і традиції. Вже є певний досвід підготовки вчителів ромських шкіл у Чехії, де на кафедрі ромології Празького Карлового університету з 30 студентів

15 є нероми. У Словаччині при Кошицькому педагогічному інституті ім.Шафарика є кафедра ромології, яка готує педагогів для ромських шкіл. Подібний навчальний заклад є і в Югославії. В Угорщині та Болгарії в початкових та середніх школах введена ставка помічника вчителя, який є поєднаним ланцюжком між учителем і ромською дитиною.

Програма, за якою навчаються ромські учні в школі, для них є надзвичайно складною, і без додаткових занять, роботи в групах подовженого дня (а батьки не в змозі допомогти дітям через свою маломоготність), діти залишаються неграмотними. Тому виділення додаткового фінансування для роботи вчителів у групах є нагальним.

Для вирішення всіх цих питань пропонуємо Міністерству освіти України провести ряд семінарів, конференцій з учителями, котрі працюють з ромськими дітьми, на яких педагоги поділяться власним досвідом, як підняти освітній рівень ромських дітей.

Хочеться сказати й про таке. Матеріальне забезпечення ромських шкіл, особливо сільських, вимагає кардинального перегляду. Адже в більшості з них забезпечення підручниками та шкільним інвентарем бажане, але відсутнє. У школах немає бібліотек, актових і спортивних залів та майданчиків, навіть нормальних туалетів.

Якщо держава не повернеться обличчям до ромської освіти, то ці проблеми будуть накопичуватися і стануть оболонними як для ромів, так і для суспільства.

Світлана Навроцька, Валентина Опаленик.

На світлинах Мирослава Горвата: класовод Т.О. Сливка проводить заняття з учнями 2-В класу, техпрацівник школи - ромка Лідія Леонідівна.

ВІСТІ ЗІ ЗОЛОТОНОШІ

Зустріч із депутатом Аракгадіне ле депутатоса

Громадську організацію "Аме Рома" в м.Золотоноша відвідав депутат Черкаської обласної ради, ректор Черкаського державного технологічного університету, доктор технічних наук, академик, уродженець нашого міста Юрій Григорович Лега. Зустріч пройшла в цікавій, доброзичливій атмосфері. Юрій Григорович уважно вислухав головну організацію "Аме Рома" щодо ромських проблем, пообіцяв підтримку, а натомість отримав у подарунок книгу Володимир Бамбули "Циганська доля, що вітер у полі", а також кілька найцікавіших номерів газети "Романі Яг".

Володимир Бамбула

На світлинці: (зліва направо) голова організації "Аме Рома" В.В. Бамбула, юрист організації "Аме Рома" В.В.Бакай та депутат Черкаської обласної ради Ю.Г.Лега.

РОМ-ПРЕС

Томенський ром закликає до ісламу

Молодий ром Салім з Томенської області, який нещодавно прийняв іслам, закликає інших ромів перейти в цю віру. Він уже кілька разів виступав з даватом (закликом до прийняття ісламу) у кількох таборах області.

Про себе Салім розповідає, що він виріс майже на вулиці, в дитинстві переніс багато принижень і гора.

До речі, до ісламу прийшли кілька молодих хлопців із етнічних росян. Зараз всі вони відвідують мечеть і дотримуються посту.

Позиція Греції стосовно ромів

У Страсбурзі Європейською Комісією з прав людини була ретельно досліджена ситуація стосовно ізоляції ромів у Греції.

За словами члена Європейської Комісії Леві Яроки, "...умови, в яких живуть роми Греції, є найгіршими з тих, які вона коли-небудь бачила". Грецький уряд змушений був відповісти на звинувачення, чому він проводить політику дискримінації ромів у житлових питаннях.

Готується щорічна конференція в Гранаді

У вересні наступного року в університеті Гранаді (Іспанія) пройдёт конференція з вивчення питання історичної демографії, міграції, соціальних проблем, освіти, здоров'я тощо ромів.

Доктор Джбан Гамелла пропонує надсилати заявки для участі в цій конференції, а також короткі тези доповідей (до 100 слів) до 30 квітня 2005 року на електронну пошту: gamella@ugr.es

Баро Мукачева

■ Розглядаємо новий будинок. Його господар Олександр Золтанович Тейфел мовить радо: "Ми, знаєте, з дружиною не помітили як діти підросли, а теперки їм треба більше простору. А у мене їх шестеро: трое дівчат і трое хлопців. Дехто вже на своїх крилах..."

Будинок неподалік шумливої міської дороги. У ньому чотири кімнати. Близьким часом буде проведено зовнішню штукатурку. Для цього, правда, потрібно знайти ще кошти. Але вони з дружиною - Іриною Калманович - уміють виконувати різну роботу. Та доньки й сини допоможуть.

На запитання, чи буде в новому котеджі офіс для бירוа (баро) мій співбесідник посмикається. "Обов'язково. Бо до табору рукою подати, до першого ромського базару, та й до школи, де навчаються наші діти, не так і далеко".

Олександр Тейфел - новий баро Мукачева. Обраний зовсім недавно. Ця посада, якщо можна так сказати, дуже відповідальна. Я уже знаю, що понад чотири роки тому під час виборів висувалася і його кандидатура. Набрал Олександр Золтанович порівняно багато голосів, але суперник - Олександр Іжакович Балог - тоді переміг із значною перевагою.

Вибори баро - подія не лише для ромського табору, де мешкають близько 5 тисяч ромів, а й усього міста над Латорицею.

У місті нині в.о.мера - Матвій Попович. Саме до нього зробили свій перший похід новообраний баро Мукачева і його команда.

Чотири роки - стільки пробув на своїй посаді Олександр Іжакович Балог. І ось з'явилася у місті, зобна на вулицях, де мешкають роми, оголошення.

"Роми! Хто хоче і може керувати мікрорайоном "Рома" наступні 4 роки, з іспитивним терміном 1 рік, просимо подати до виборчої комісії свої заяви і Програму до 11.08.2004 року. Кандидат має знати державну (українську) мову; діяти за положеннями мікрорайону "Рома"; мати освіту не менше 9 класів; бути старшим 28 років; бути ромом; не мати су-

димість; проживати в мікрорайоні "Рома" не менше 5 років." Було й друге оголошення. "В суботу, 14 серпня 2004 року, з 14.00 до 19.00 на майдані по вул. Поштової (Csidu melet) відбудуться вибори голови - баро, мікрорайону "Рома" м.Мукачева (Biro vala sztas). Вибора комісія мікрорайону "Рома"".

Олександр Золтановичу! Мені довелося чути одразу після виборів, що ваш попередник програв тому, що намагався, зокрема останнім часом, діяти так, аби була задоволена влада. Можливо, причиною тому його праця в міськомунгопсі...

Я не можу вам прямо й однозначно відповісти...

Відступ журналіста

Проведення виборів голови - баро мікрорайону "Рома" Мукачева не пройшло непоміченим у місті, ба й районах, де маються ромські табори - у Закарпатті їх на сьогодні понад 120. Мукачево - своєрідна мекка для ромського населення: тут діє свій культурний центр, працює ідальня, після об'їзду вулиць ромського базару, а в ньому задіяно чи не 500 чоловік, - вигіджають за товаром у різні міста України, бо продають одяг модний, по сезону, доставляють його, вивозять на торговичю, збирають інформацію про наявність тих чи інших товарів у сусідніх країнах - Угорщині, Чехії, Словаччині. Уже й українці потяглися сюди, привезли свій товар...

Нині офіційним підприємцем (базару) є Йосип Віраг. У нього немало цікавих планів на перс-

пективу.

"Пертурбації" влади торкнулися й місцевої школи (ЗОШ № 14), де навчаються і діти жителів мікрорайону "Рома". Усіх учнів 464. Одне відрядно: проведено ремонт школи, заговорили про комп'ютерний клас...

Урочисто відзначено Міжнародний день ромів... Відбувся концерт силами учнів, інші заходи.

Колесо життя крутиться новою дорогою

Олександр Іжакович програв вибори баро. На всі 100 процентів. Його кандидатуру повторно навіть не пропонували. Я пробув у його команді місяць, а він підійшов до мене й каже: "Ти мені більше не потрібен", - дивився пастиор Форкош. - Хіба ще щось можна сказати про стількості діяльності Балаго?

Не захоплюється роботою попереднього керівника табору і Іван Лукіч Шекета - відома у таборі людина. Він із однодумцями увійшов у команду баро (секретар), підготував до реєстрації Комітет мікрорайону "Рома".

Ромів сьогодні вже не можна обманути, бо вони вже не ті, якими були учора, - дивився Іван Лукіч. - І на п'єзидентських виборах до голосування підходять не за "підказкою" згорі. Адже вони хочуть жити достойно.

12 ромських вулиць надіслали на своє віне представників. А всіх вулиць - 16. Правда, на чотирьох роми сусидять із українцями, іншими народами.

Із п'ядесятка претендентів на баро було кілька кандидатур, які заслуговували уваги й могли бути обраними. Із розданих 322 бюлетенів за Олександра Тейфела проголосували - 306 ромів.

Перемога! Так. Однак необхідно новому голові (баро) повному будувати свою роботу. Та чи так це легко й просто?

Олександр Золтановичу. А чим вам запам'яталися вибори?

Я прийшов на Поштову площу, коли вже вона була заповнена представниками від вулиць табору, місць їх компактного проживання. Вони були уповноважені вибирати із п'яти кандидатур одну. Все залежало від них, а не від когось зверху чи збоку. Діючий биров міг бути обраний ще на один термін. Були виготовлені бланки із внесенням до них 5 кандидатів. Олександр Іжакович теж був серед них.

І що ж?

Не голосували за нього. Мою кандидатуру назвав Іван Лукіч Шекета.

Отже, його послушали?

Так. Своє слово Іван Шекета завжди тримає перед людьми. Роми дослухаються до нього.

Мені говорили, що деякі роми, то є скалка в оці влади. Якими будуть перші ваші кроки.

Звичайно, є в нас у таборі і деякі порушники правил співжиття. З ними ведеться робота. А стосовно кроків? Сформована команда із 15 чоловік. З нею, як знаєте, побували у в.о.мера.

Матвій Матвійович Попович інформований про справи в таборі, пообіцяв не цуратися наших проблем. Зокрема, ми просили, щоб міськрада профінансувала нульовий клас у дитсадку № 9, де виховуються ромські діти. Нам посприяють. Я людина справи, не грішу гордощами. Члени моєї команди теж. Тому поруч із іншими нагальними питаннями, порушили й такі:

1) світло в таборі (в.о.мера пообіцяв, що кожен дит матиме личильник);

2) найнезахищеніші роми повинні й надалі отримувати безкоштовні обіди, забезпечуватися продуктами;

3) молодим треба допомогти з організацією змістовного дозвілля у вільний час: мати можливість займатися спортом на нашому стадіоні, відвідувати дискотеки...

Із Матвієм Поповичем обговорили й інші питання життя табору. Адже то є добре, що мають десятки ромів коней, які

є підмогою - за ними заробіток для родин...

Олександр Золтановичу, а що, на ваш погляд, необхідно зробити, аби роми зажили, як у вас по родині, без особливих проблем...

Вирішити питання відвідування місцевої школи, її матеріальної бази...

Особливі проблеми у вас, як знаю, у таборі були. Це бродячі собаки. Від них найбільше страждали діти, та й незнайомці, котрі уперше навідувалися сюди...

Це питання вже зняли з порядку дня. Бродячі собаки більше не будорожать табір.

Ві людина промкована (з усього бачу). У черговий раз не піддається улесивним обіцянкам влади під час президентських виборів, бо бачили на біл-бортах, у вітринах крамниць, на стінах будинків аптацію лише за одного кандидата в президенти - Віктора Януковича?

Усе-таки я, чесно кажучи, тільки вхожу у кар'єру бירוа. І місцевим чиновникам не так і просто подужати мене...

Читачам газети побажаю довго жити й захищати інтереси ромів.

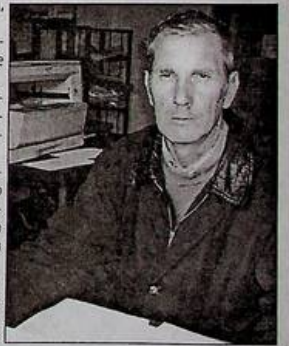
Юлія Зейкан

На світліні: баро і член його команди ІШекета.

Від редакції:

Пропонуючи до друку матеріал про вибори баро в Мукачеві та перші його кроки, запрошуємо до обміну думками на порушені питання. Розкажіть, а як у інших таборах (Закарпаття, області, де компактно проживає ромське населення) обирають бировів (або старост), поділяють думками про досвід роботи з налагодження співжиття з іншими народами, постановку питання охоплення дітей та молоді освітою тощо.

Чекаємо ваших листів.

"Стою над прірвою і серцем мру!"

"Тердював про агор ла ґропаке ай о іло іздравел!"

29 вересня день вшанування пам'яті загиблих у Бабинім Яру. Ми з Михайлом Козимиренком прибули до Києва. Йшли алейми - здавалося, інший вир, зупиняючись на мить, нби чули голоси тих, яких назавжди поглинула мара. До мітингу залишалось більше години, ми блукали серед пожовклого листя, я намагалася уявити жакливу картину і відразу хотілося дощенту знищити це бажання...

Неподалік стояли пенсіонери, які натхненно згадували комунізм і сперечалися про те, хто ж переможе на президентських виборах. Невже хоч у цей день не можна було забути про політику та президентські перемоги? Нарешті згадали, ми приїшли до чорного монумента, поставленого загиблим євреям, який, здається, видає жалібні скрипки, підпіраючи сірі небеса.

Поміж усіх ходив убого одягнений чоловік - щось пропонував, якісь брошури. Як дізналася пізніше, це був письменник (про нього раніше не чула) Вадим Нарет, який продавав книги під назвою "Бог мой". У ній розповідалося про розправи над євреями (нього було дорого - констатація фактів). Але, незважаючи ні на що, це великий крок до осмислення та вшанування минулого свого народу!

Нарешті, мітинг. Зібралось близько ста осіб, переважно старенькі, які ледь трималися на ногах. Оце і все? А де ж молоді? Невже вона не знає про страшні долі своїх пращів? Одним з перших почав говорити Геннадій Удовенко, голова Комісії Верховної Ради України з питань національних меншин. Він наголосив на тому, що така трагедія ні за яких умов не повинна повто-

ритися. Значимість дійства підняв посол із Німеччини, який розповів, що більшість німців у цей день щиро співчують нам і засуджують політику фашизму. Затим естафету перейшла до Ольги Карпенко, яка була свідком страшних подій. Вона згадувала про те, що євреї загинули не близько 33 тисячі, як вважають сучасні дослідники Другої світової війни, а понад 98 тисяч. Розповіла, як знищили три циганські табори. Не шкодували ні дітей, ні людей дохилого віку, ні калік - убивали всіх. Дали Михайло Козимиренко прочитав свою поему "І мертвим, і живим, і ненародженим ромам - жертвам фашизму". Хотілося б нагадати, що сам поет втратив 45 осіб свого роду. Серця переповнювалися болем. Майже в кожному в очах мигтіли сльози. Михайло Григорович, що раз нагадав, що це трагедія не лише

євреїв, а й ромів, і взагалі усього людства:

Стою над прірвою
І серцем мру!
Запам'ятай! Ми - теж!
Ми теж...
У Бабинім Яру!

Після закінчення офіційної частини прозвучав Гімн України - хвилина мовчання. Кілька людей підійшло до представника ромів з єдиним питанням: чому нема пам'ятника загиблим ромам? На що він, схиливши голову, пояснив: "Ми намагалися поставити кибитку - не дозволили..."

Всі йшли до виходу. Дві жінки, поперед мене, між іншим, зауважили: "Вони розповідають, що було понад 60 років тому, - краше б поглянули, що колись зараз". Не знаю, чому ці слова вирвалися з їх вуст, але розумію - не даремно.

Образливо, що, крім Михайла Козимиренка, не було жодного рома. Я навіть боюся думати, не те що казати, якби не було його, певно, про трагедію ромів й не

згадали б зовсім. Невже це через байдуже ставлення ромів до власної трагедії? То чому ж ми шукаємо недоліки у ставленні держави до нас, якщо самі не поважаємо себе?

На мітингу було сказано, що днем раніше відбулася презентація п'яти томної книги "Бабин Яр", у якій віділено неспртимне місце й ромам. Та дякувати Богу й за це, адже не так давно про трагедію ромів навіть не говорили.

Минуло 63 роки, а біль меншим не став. Він назавжди залишив чорний відбиток у серцях мільйонів... І скільки ми будемо йти алейми Бабиного Яру, стільки будемо чути голоси загиблих.

Тут тисячі могил
Знедоленим і гніаним,
Нема гранітних брил
Розстріляним циганам.
Іх розстріляли уночі...

Лариса Лебединьць,
м. Коростень

ЛЮДСЬКІ ДОЛІ

Батьківська любов

Дадеско камлипе

■ Герой мості розповіді - про- стий сільський ром Іван Миколайович Савицький. Втім, про- стий лише на перший, доволі по- верховий погляд. Насправді ж - зовсім навпаки.

На життєву ниву Івана Миколайовича з невідомої причини насіялося бага- то горя та випробувань. Він, як ніхто інший, відчув на собі гіркі слова: "Батьки не повинні хоро- нити своїх дітей..." А от йому до- велось це робити двічі... Споряд- жати в останній, сумний шлях двох красенів-синів Станіслава та Ана- толія. А якщо додати до цього ще й смерть дружини - чи не забато- го це на одні, навіть досить сильні чоловічі плечі?

На щастя (хоча у даному ви- падку воно з невимовно трагічним присмаком), у ромських родинах, за традицією, зростає багато діток. У Івана Миколайовича їх було шестеро. Троє хлопців і стільки ж дівчаток. Наймолодший син Іван- ко вже одружений. Має за кохану дружину красуню-україночку Оксану. Вийшла заміж і одна з до- нечок - за ромського хлопця. Двоє менших поки що живуть біля любимого батька.

Сталася в їхній сім'ї ще одна трагедія - померла одна з не- висток. Тож довелося згорюван- ому багатодітному вдовцеві замінити круглим сиротам і матір, і батька... Тож наразі Іван Мико- лайович виховує, окрім дітей старшої дочки Олени, ще й онуків сина Анатолія. І всім дає раду! І це при тому, що допо- могої мужній ром не отримує нізвідки. Ніякої державної підтримки він не одержує. Як же йому вдається виживати разом із доньками та онуками? Єдиний у подібних випадках шлях для чоловіків-ромів - каторжна праця у власному господарстві. Тож доводиться Івану Миколай-

овичу тримати свиней, яких здає державі. Крім того, має він тридцять соток городу, де ви- рощує овочі й зеленину. У рома Івана "золоті руки" - все робить своїми працелюбними руками! А до того має ще й "лівий" приро- біток: викопає та продає білу гли- ну.

Та сім'я живе не лише "хлібом єдиним", бо Іван Миколайович залучає її до споконвічно життє- дайного джерела ромських ре-

месел, мудрої культури, закладає у дитячі серця любов і повагу до національних звичаїв та тра- дицій. І це дає відчутні плоди.

Молодь та діти цієї родини зростають привітними і гостинни- ми, вмійють чемно прийняти гост- етей, гарно прикрасити стіл, при- годувати смачний чай. Діти йно- діхньої оселі часто приходять і приїжджають друзі та знайомі роми. Вся родина завжди радіє будь-якому гостеві, незалежно від національності. І тому їм разом так добре живеться (незважаючи на численні проблеми).

А ще усією родиною тут люб- лять читати газету "Романі Яг". Хіба ж не цікаво молодшому поколінню дізнаватися про жит- тя свого народу, розкиданого по земній кулі?

Ось так вони і живуть. А об'єд- нує, зцементує всю дружно ро- дину велика батьківська любов її глави - Івана Миколайовича.

Автор цих рядків, зі свого боку, дуже пишається тим, що й сам носить таке добре знане у нашому краї прізвище.

Леонід Савицький, власний кореспондент "Романі Яг", с. Рівне, Кіровоградська обл. На світлинах автора:

Іван Миколайович Савицький з онуком, донькою Наталією, Галиною та племінником Олександром читають газету "Романі Яг".

РОМ-ПРЕС

Семинар для журналістів

15-17 жовтня Конгрес національних громад України за підтримки блоку Віктора Ющенка "Наша Україна" та Партії промисловців і підприємців України (голова партії, кандидат у Президенти України - Анатолій Кінах) провів семінар журналістів національної преси. Проведений напередодні важливої для України політичної події - виборів Президента країни, семінар дав можливість керівникам 3МІ національних громад обговорити ставлення цих громад організації до виборів та кандидатів у Президенти.

Було проаналізовано Заяву Конгресу національних громад України, яка закликає всі національні спільноти нашої держави до активної участі в виборах Президента України, водночас залишаючи питання вибору кандида- та на розсуд самих людей, згідно з їхнім сумлінням і політичними поглядами. Конгрес закликав кандидатів та їхні виборчі штаби не вдаватися до політичних маніпуляцій чи спекуляцій сто-

совно національних питань.

Понад 50 учасників семінару, представників 35 ЗМІ з 12 національних громад привітали зас- тупник голови Держкомнацімі- грації України Рауль Чілачова та представник блоку Віктора Ющенка "Наша Україна" народ- ний депутат Іван Васоник.

Конгрес національних громад звернувся до 7 кандидатів у Пре- зиденти України з пропозицією виступити перед журналістами національних ЗМІ або надіслати своїх представників з роз'яснен- ням позиції в міжнародних та міжконфесійних питаннях.

Через зустріч з довіреними осо- бами кандидатів журналісти отримали можливість ознайомитися з передвиборними програмами претендентів від Соціалістичної партії України, Прогресивної со- ціалістичної партії, Комуністичної партії, Партії промисловців і під- приємців України, блоку Віктора Ющенка "Наша Україна", постави- ти питання про ставлення претен- дентів на найвищий пост у дер- жаві до проблем національ- ності, боротьби з ксенофобією, розробки принципових засад державної етнополітики, розвит- ку законодавства щодо забезпе- чення прав національних меншин.

Штаб одного з основних кан- дидатів у Президенти Віктора Януковича відмовився від мож- ливості зустрітися з журналіста- ми. Також відмовився від роз'яс- нення зазначених питань штаб кандидата в Президенти Леоні- да Черновецького.

Окремим блоком роботи се- мінару були майстер-класи, які провели найвідоміші журналісти країни: Анатолій Борсюк і Ваханг Кіпіані (програма "Подвійний доказ", студія "1+1"), Богдана Ко- стюк (радіо "Свобода"), Микола Вересень (5 канал), Сергій Тихий ("Газета по-київській"), Данило Яневський (5 канал).

У рамках обговорення на- гальних проблем, що стоять пе- ред національними громадами України, учасники дійшли згоди з принципових питань розвитку національного життя, співпраці з державними структурами, зако- нодавчою владою, зокрема профільним Комітетом Верхов- ної Ради, згуртування грома- данського суспільства України.

Підсумки голосування по фракціях

Постанова про відзначення Міжнародного дня Голокосту
ромів: за - 226, проти - 0, утрима- лось - 0, не голосували - 28, рішен- ня прийняте.

Фракція "Наша Україна"
Кількість депутатів - 100; за - 96; проти - 0; утрималось - 0; не голо- сували - 3; відсутні - 1.

Фракція "Регіони України"
Кількість депутатів - 64; за - 0; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 0; відсутні - 64.

Фракція комуністів
Кількість депутатів - 59; за - 56; проти - 0; утрималось - 0; не голо- сували - 1; відсутні - 2.

Фракція Соціал-демократич- ної партії (о)
Кількість депутатів - 40; за - 0; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 0; відсутні - 40.

Фракція політичної партії "Трудова Україна"
Кількість депутатів - 30; за - 0; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 0; відсутні - 30.

Фракція Народної аграрної партії України
Кількість депутатів - 20; за - 14; проти - 0; утрималось - 0; не голо- сували - 6; відсутні - 0.

Фракція Соціалістичної партії України
Кількість депутатів - 20; за - 20; проти - 0; утрималось - 0; не голо- сували - 0; відсутні - 0.

Фракція Блоку Юлії Тимошенко
Кількість депутатів - 19; за - 16; проти - 0; утрималось - 0; не голо- сували - 3; відсутні - 0.

Група "Союз"
Кількість депутатів - 18; за - 0; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 0; відсутні - 18.

Фракція партії "Єдина Україна"
Кількість депутатів - 16; за - 0; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 2; відсутні - 14.

Група "Центр"
Кількість депутатів - 16; за - 0; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 0; відсутні - 16.

Фракція НДП та ППРУ
Кількість депутатів - 16; за - 14; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 0; відсутні - 2.

Група "Демократичні ініціативи"
Кількість депутатів - 14; за - 1; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 12; відсутні - 1.

Позафракційні
Кількість депутатів - 18; за - 9; про- ти - 0; утрималось - 0; не голосува- ли - 1; відсутні - 8.

(Продовження. Поч. "Романі Яг" від 29 вересня)

Вони пережили Голокост

Ликаренко Людмила Миколаївна

Людмила Ликаренко (дівоча прізвище Уланова) народилася 7 квітня 1932 року в м. Чугуєві Харківської області. Велика ромська родина проживала на вул. Гір- ській, 19 у своєму будинку. Жили всі разом: бабуся, дідусь, бать- ко, мати, Людмила, а також - Ле- онід (1938 р.н.), Євген (1943 р.н.) і Лідія (1946 р.н.)

Людмила була найстаршою серед дітей. Під час німецької оку- пації вона врятувала свою роди- ну, принісши їй "благую звістку", адже недарма народилася на Бла- говіщення. От як вона описує по- рятуюнок своєї сім'ї: "Жили ми у своєму будинку. Почалася війна, прийшли в Чугуєві німці. З 1941 по 1943 рік тут була лінія фронту. Нас окупанти вивели з будинку, і ми оселилися в льосі. Вони змушу- вали нас носити їм воду, тому що колодязь стояв на протилеж- ному боці, і коли ми переходили вулицю, нас обстрілювали. Кололи їм дрова, топили печі, прали близ- ну, чистили взуття, підносили їхні речі. Пригноблювали нас, як хоті- ли. За це вони нас ще і били."

У 1943 році вийшов наказ усіх ромів вигнати з міста. Уночі нас, голих і розутих, вигнали з льо- ху, не дали нічого взяти з собою, навіть одягу для дітей. І ми пішли під трасуючими кулями. Було дуже страшно. Люди під- ривалися на мінах. Убивало, роз- ривало людей на шматочки. І все це ми бачили своїми очима. Дійшли ми до Лосева. Вранці пішли на базар. Це був уже Хар- ків, селище ХТЗ (Харківського тракторного заводу).

Німці з собаками оточили ри- нок, позабирали всіх жінок і чо- ловиків і повели за колокий дріт. Діти залишилися одні. Батьків змусили рити траншею. Спочат- ку дітей відпускали до батьків, а потім перестали відпускати.

Мені тоді було 11 років. Я знай- шла трубу, залізла в неї й вилізла там, де батьки копали траншею. Я показала їм трубу. Ми вилзли на волю, забрали інших дітей і пішли, поки за нами не кинулися німці."

Так спритна ромська дівчин- ка врятувала життя всієї родини. Це був 1943 рік - рік остаточ- ного звільнення Харкова від німецько-фашистських окупантів. Люючи і знухаючись над на- селенням, і ромами у тому числі,

вороги намагалися подолати будь-який супротив, зміцнити свої позиції. Та час невблаганно йшов уперед, наближаючи перемогу.

Полякова Любов Іванівна

Любов Полякова народилася 2 вересня 1935 року в м. Полтаві у великій ромській родині. От як зга- дує вона про страждання, пере- житі у воєнні роки.

"Під час окупації мій батько, Волошин Іван Миколайович, і моя мати, Євдокія Федорівна, восени 1941 року перебували в Полтаві. Одного разу вони вийшли на ри- нок для того, щоб пом'якшити одяг на продукти і привезти в Харків, де жила наша родина на вул. Змієвській, 5. Мама стояла біля коня і воза, а батько пішов ску- питися. Там його схопили, по- били і потягли в комендатуру. Мати і тітка батька Антоніна та її донька Валентина довідалися, що групу ромів, які були заареш- товані, а серед них був і мій бать- ко, фашисти вивезли в яр і там після знушань і побоев розстрі- ляли.

Мати відразу розшукала цю могилу і витягла мого батька, хо- тіла перепоховати. Та він виявив- ся живий, ще дихав. Разом із ро- дичами мама поклала його на бичуку, сховали там і повезли в Харків, тому що вдома залиша- лися діти. Нас у батька з матір'ю було троє старша сестра Раїса (1929 р.н.), молодший брат Ле- онід (1941 р.н.) і я.

Після приїзду додому батько прожив ще близько тижня. По- кохали ми його біля наших ро- дичів на цвинтарі на вул. Гагаріна (колишня Змієвська).

Після цього в Харкові поча- лися облоги на ромів, і нам час- то доводилося тікати і ховатися."

У 1942 році нас вигнали з бу- динку, а будинок спалили. Під час одного з обстрілів мого молодшо- го брата поранили в голову, і на все життя він залишився інвалідом. І дружи, помер у 1980 році. Мою двоюрідну сестру Варю Щербак- ову фашисти живою закопали в харківському лісопарку.

Втративши батька, маючи брата - інваліда і групи, ми пе- режили страшні роки окупації - тільки завдяки Господу Богу!"

Тетяна Падгуськіс, Іван Матюшенко, Харківська область

МОМ ще продовжує роботу

У 2004 - 2005 рр. Програми гуманітарної та соціальної допомоги поступово згортають свою діяльність в Україні. На сьогодні на Закарпатті залишається діючим тільки один проєкт, який здійснюється товариством ромів Закарпаття "Рома" (голова товариства - Йосип Іванович Адам). Він закінчить свою діяльність наприкінці травня наступного року.

Програми гуманітарної та соціальної допомоги ромам - жертвам Голокосту почали свою діяльність на Закарпатті у червні 2002 році під егідою Міжнародної Організації з Миграції за фінансової підтримки Німецького фонду "Пам'ять, відповідальність, майбутнє" та Окружного суду США Східного округу Нью-Йорка. Кілька неурядових організацій Закарпаття взяли участь у запровадженні Програми. Серед них - Асоціація ромських громадських організацій "Експіне", Товариство ромів Закарпат-

тя "Ром Сом", Ромське жіноче культурно-просвітне товариство "Терне Чаю по нейво дром", Закарпатський регіональний клуб ромської молоді "Романі Черхень" та Товариство ромів Закарпаття "Рома". За період з червня 2002 р. по вересень 2004 р. понад 2000 людей похилого віку ромської національності отримали гуманітарну та соціальну допомогу завдяки діяльності цих організацій. Продукти харчування, засоби гігієни та одяг розвозилися їм безпосередньо додому. На базі соціального центру "Експіне" було відкрито благодійну їдальню, де літні люди мали смачні обіди. Також центр надав змогу багатьом з них безкоштовно користуватися послугами перукарні. Серед інших видів допомоги, яку було надано старечим за підтримки МОМ, слід відзначити юридичну, медичну і так звану зимову допомогу.

Ольга Озьорна

З робочим візитом на Львівщину

■ Нещодавно на Львівщину з робочим візитом завітала координатор Міжнародної Організації з Миграції (МОМ) в Україні Ольга Озьорна, а також представник МОМ зі Швейцарії Ана-Марія Фулеа. Під час їхнього перебування у нашому регіоні вони ознайомилися з роботою організації "Терніпе" за Проєктом з надання гуманітарної допомоги ромському населенню, жертвам Голокосту.

Метою цієї поїздки було поспілкуватися з бенефіціантами та донатиса чи задоволені їх ця допомога. У розмові з представниками МОМ вони дякували їм зі слезами на очах, тому що ця організація надзвичайно полегшила їхнє життя на мізерні пенсії. Бенефіціанти розповідали також про

свої долі, про те, що вони пережили під час війни та Голокосту.

До речі, у рамках Проєкту також передбачається надання ме-

дичної допомоги ромам похилого віку.

Олена Юрченко
На світлині у центрі: Ольга Озьорна та Ана-Марія Фулеа.

СВГ СПОРТУ

Футбольний Ужгород

■ У минулому номері нашої газети ми розповіли про унікальне видання - альманах "С.К. Русь", який приніс у редакцію голова ромської організації "Романі Чгіб" Борис Бучко.

Сьогодні ми розповімо про одного з гравців команди "Русь" Івана (Яна) Томаша.

Легендарний футболіст

Альманах "С.К. Русь", який є, як ми уже повідомляли, звітом діяльності цієї команди за 1941-1942 спортивний рік, приділяє чимало уваги самим гравцям та їхній майстерності. Тут подаються фотографії та біографії всіх гравців команди, їхні місця на ігровому полі, кількість голів, забитих і пропущених, навіть є детальна таблиця передач м'яча від одного гравця до іншого в усіх іграх за цей період. До речі, під "таблицями майстерності" гравців подаються повчальні девізи, на кшталт: "Не веди м'яч туди, куди можеш його подати", "Система гри повинна бути, тому що без неї грати неможливо", "Хто не тримається свого місця, шкідить кожному і призводить до програву!", "М'яч подавай уперед, щоб твій партнер під час бігу міг його досягти" та інші.

Та повернемося до самих футболістів.

Серед 30 учасників команди "Русь", основних і запасних, був ром - Іван (Яна) Томаш один із ведучих гравців. Маленький (найменший на зріст у команді), але прудкий і дуже технічний футболіст, він своєю швидкістю проходив по лівому флангу викликав захоплення у фанатів. Він був учасником 17 ігор із 24, тобто майже всіх матчів за спортивний 1941-1942 рік.

Кілька слів про біографію цього визначного спортсмена (наша газета неодноразово публікувала матеріали про Івана Томаша як

про людину, а зараз ми більше уваги приділимо його спортивній кар'єрі).

Народився Іван Томаш 3 лютого 1920 року в Ужгороді. У 13 років почав грати в дитячій команді Спортивного клубу "Русь" центрофорвардом. У 14 років він уже з успіхом грає в юніорському складі центровим. Гравцем лівого флангу він стає у 1936 р. Наступного року талановитий юнак бере участь у матчі "Русь" з найсильнішою командою Чехословаччини "Ч.С.К.", в якому показав себе як один із найкращих гравців. З 1937 року він регулярно виступав в основному складі команди.

У сезоні 1941-42 рр. спортивний клуб "Русь" дещо втратив свої позиції. В чемпіонаті цього періоду команда посіла сьоме місце із 14 команд з результатом: 51 забитий і 64 пропущені голи. Взявши участь у 17 з 24 матчів, Іван Томаш забиває 4 голи (із таблиці, вміщеної в альманасі, бачимо, що він займає почесне четверте місце після своїх друзів по команді Паппа, Чанчинова та Юхвида).

Завершило нашу оповідь про спортивний період 1941-1942 року Івана Томаша характеристикою, яка подається в альманасі: "Томаш із Совгою - двоє, які найбільше талановиті з молодих гравців. Якщо отримують м'яча, важко його відняти від них, бо вони вміють ним так маніпулювати, що зовсім залпують противника. Ними цікавилися інші спортивні клуби".

Олена Бойко

НАШ ДАЙДЖЕСТ

Табору небо лише сниться

Ле табороске о чейрі фері андо суно

■ Урядова газета "Незалежна Молдова" надрукувала на першій сторінці матеріал свого кореспондента.

Наш київський кореспондент С.Келар переклав цю статтю українською мовою і запропонував для передруку в "Романі Яг". Що ми з задоволенням і робимо. Це розповідь старого рома про минуле і сучасне життя ромів Молдови.

У дитинстві я бачив ромський табір лише здалеку. Спогад невірний - якись хижки, вогні поміж ними, коні. Мати невпинно стежила, щоб ми не втекли туди, де весь час було гучно. Чулися дитячі голоси, але, мабуть, циганчат не пускали в село.

І як же я не здогадався, коли був минулого року в ромському селі Валканетти, розпитати про кочове життя цих людей? Може, подумав, що свідків тих часів уже нема серед живих?

Але та ж моя провозачка Тамара Миколаївна Ладанюк сказала, що в школі, де вона працює, є старий сторож, який ту епоху в житті ромів добре запам'ятав. Відсидів три роки - це вік. Зниці очей до того ослабли, що він, попорнавшись у портфелі, замість паспорту дістав страховий поліс.

- Це для лікарні, Афанасію Седрімовичу! - кажу йому, з того ж папірця дізнавшись, як його ім'я та по батькові.

- А навіщо мені лікарня? Я з роду там не був!

- То сходить. Хоч окуляри вам випишуть.

- Пізно. Та й читати я не вмію. Я спитав його про табір. І недаремно кажуть: нема в світі очей, гарніших від ромських. Старий теж окаяний, і на фоні смуглявого обличчя очі наче сяють.

- Є цигани - зовуть їх лещі, - які народжуються, живуть і помирають у табір. Лохматі такі, як у кіно. А наша назва - келдерари, тобто відерні майстри. Кочували наші предки тільки в теплу пору, від Паски до пізньої осені. Кілька місяців. Порядок такий: побудемо три дні біля одного села, знімаємо табір і їдемо далі.

- У кожного свій віз? - Безумовно. Чужому ніхто воза не дасть. У ньому там дружина, діти, знаряддя для роботи, полотно для шатра.

- А яке ж це знаряддя? - Горно, молотки, бляха, всілякі залізки. Ми ж майстрували не тільки відра, а й лопати, вила, совки та кльці для топки печей.

- Один мій приятель з Унген, теж нащадок ромів, казав, що його батько змайстрував навіть рушницю - справжню, з курком та цівкою.

- У наших людей були вмілі руки. Але рушниць не робили. Може, кому ажурну огорожу для могил, гарні ворота. Та чи багато зробив за три дні? А за рушницю могли й голову знати.

- А чому тільки три дні?

- Ми ж не були дикою шаюкою. Перед виходом у дорогу обирали собі вожака-булібаша. Перед тим, як розташуватися табіром, він ходив до примаря (сільський староста або голова - С.К.) за дозволом. Брав на себе відповідальність за все. А у примаря був закон. Три дні, і все.

- Ви брали з собою сміт, то що ж робили жінки?

- У кого багато дітей, доглядали за дітьми. У кого їх мало, йшли в село і ворожили або продавали всілякі ромські вироби: кістяні гребніці, сита, дитячі іграшки та багато іншого. Заробіток збирали на зиму, щоб мати хліб і до хліба. У нас же землі не було.

Тільки рубські, коли прийшли (у

40-му році - С.К.) дали нам трохи землі. Натомість заборонили табір і веліли працювати в колгоспі. Тільки як колгоспником так і не став. Як пішов сторожем у школу, так і донині працюю, хоча давно вже на пенсії.

Війна застала Афанасія Ібріану в Румунії, де він служив у румунській армії. Репатріюватися не встиг - німці загнали в Угорщину копати траншеї. Коли ж відступили, офіцерів забрали з собою, рядових відпустили. Переодягнувшись у цивільне, Афанасій поїхав у Чернівці. Там збрехав, що працював на другому боці Прута. Взяли в армію, відвезли в Одесу, де комісія визнала, що не придатний до строювої служби.

- А я, - каже дід Афанасій, - виявився придатним для роботи. Іх у мене шестеро. І десять онуків. Багато років я пишався двома синями-водіями. Тепер вони живуть як можуть. Тим, хто в селі залишився, - а їх у мене троє, - дали землю від колишнього колгоспу. Вони і працюють на землі.

Поки я розмовляв з хазяїном, зайшов його син Василь, який живе по сусідству. Він табору не бачив, але про кочове життя багато чув від старших.

А мені пощастило ще раз у житті побачити кочовий табір. Це було 1995 року в Греції. Біля великого міста, поряд з міжнародною автотрасою Афіни-Солонкі, стояли різнокольорові шатри. Один за одного крашівший і добротніший. Біля кожного шатра - фургончик. Ані жодного воза. Черев перекадача я спитав у греків, які нас супроводжували.

- А ведмежатники ще є?

- El - відповіли вони.

Вся наша група розсіялася, пригадавши епізод з фільму "Невловимі месники", де актора Савелія Крамарова прив'язали на ручниках до лапи ведмедя.

Афанасій Ібріану той кинофільм навряд чи бачив. У нього про табір, про білі шатри і саморобні горна свої спогади. Вже кілька років живе один. Але поряд, у селі, троє його дітей, онук і ще багато людей. Різних за віком і характером, і у всіх такі ж очі. Як в ідейському кіно.

Іон Мардар, журналіст

Зимуватимемо під відкритим небом Івендисараса тело пгутердо чейрі

■ В редакцію всеукраїнського двотижневика "Романія Яг" звернулася зі скаргою від імені жителя ромського табору с.Розтоки Рахівського району Закарпатської області, які потерпіли від паводку та зсувів у Карпатах, голова товариства "Бахталі лума" Ганна Рошташ.

"Просимо Вас увійти у становище людей, які потрапили в біду і яким назустріч пішла держава, виділивши кошти на житло, й зробіти все, аби наказати чиновників, які допустили злочин, а люди взимку мали дах над головою", - писала пані Рошташ.

Генеральному прокурору України Геннадію Васильєву, Депутату Верховної Ради України Оресту Климушу від голови жіночої ромської організації "Щасливий світ" ("Бахталі лума") Рахівського району Закарпатської області

Будинки під загрозою зсувів.

районною з питань ТЕБ та НС.

Важко описати ту дову тягину та ходіння по різних інстанціях, які пережили. Потерпілих від стихійного лиха задурили обіцянками, а практично нічого не змогли, і виплата грошей не проведена досі.

Громадяни є багатодітними (по 6-10 дітей).

Незабаром зима, і роми опиняться під відкритим небом. Потерпілі залишилися без житла, оскільки поновили аварійні будинки, а нові, які почали зводити, не добудували із-за відсутності гро-

шей, які обіцяли виплатити. Сім'я Г.В.Кошаркар микається по судах просить у людей нічліг. Це страшно становище людей не турбує адміністрацію району, і во прохання та звернення залишилися без відповіді. З'явилася тенденція беззахисту людей знедоленіх, збіднілих. Це громадяни, які не можуть отримати гроші.

Рошташ Марія Михайлівна - с.Розтоки, 823 а - 18850 грн.

Рошташ Юрій Васильович - с.Розтоки, 823 - 13171 грн.

Рошташ Іван Васильович - м.Рахів, вул.Ядерен, 41 - 14341

Рошташ Микола Васильович - м.Рахів, вул.Ядерен, 40 - 26436 грн.

Рошташ Марія Дмитрівна - м.Рахів, вул.Ядерен, 40а - 15742 грн

Кошаркар Ганна Василівна - с.Розтоки, 820 - 19412 грн.

Кошаркар Ганна Миколаївна - с.Розтоки, 822 а - 35000 грн.

Щодо виплати грошей, то виникла неприємна ситуація. Знайшлися такі горе-керівники, які грабують (як рекетири) із виділені коштів по 15-30%. Ми зверталися письмово до губернатора Закарпатської області ІМ.Різак, але відповіді до цього часу не отримали.

Зверталися також до голови райдержадміністрації Ю.Ю.Кабала та до голови сільської ради В.Ю.Ретнічка. Однак ніхто не дав нам пояснення, чому затримуються виплати грошей?

Шахраї, які вимагають із суми 15-30%, обіцяють, що гроші будуть протягом 3-х днів виплачені потерпілим. Тільки погоджуйтеся на умови. Інакше бачитимете гроші як торішній сніг на Говерлі.

Р. С. Горе під Чорногорію продовжується

Коли буде кінець свавілля чиновників? "Карпати сьогодні мстять людям за те, що вони упордовж останнього століття не дбали про них і продовжують далі не дбати". Так говорила мені літня ромка у м. Рахів, від якої питаю дорогу до табору с. Розтоки.

Цими рядками починався мій матеріал "Сльози там, де Чорна Тиса Білу доганяє", опублікований у "Романія Яг" 23 квітня 2003 року. Горе під Чорногорію привело мене у ромський табір с. Розтоки. Катастрофічними паводками 1998, 2001 рр. ромському населенню району було завдано значних збитків, порушено житлові будинки в с. Розтоки та м. Рахів, почалися зсуви ґрунту.

Комісією райдержадміністрації було обстежено всі будинки, в результаті чого було виділено 11 мейт. Державою було виділено коштів на відшкодування збитків, заповданих паводком.

Того сльотаваго дня разом із головою жіночої ромської організації "Щасливий світ" ("Бахталі лума") Ганною Юрвіною. Рошташ та депутатом Розтоцької сільради ми обійшли понад десяток кілометрів - заходили до будинків, які

"зіхали" з своїх місць, оглядали зруйновані ще недавно красиві котеджі, від яких залишилися одні фундаменти. При нас поважні ромки плакали, розказуючи про бди, які пришили у їхні родини.

Я розглядала копії документів із заключеннями комісії у складі начальниці Рахівської ГРП Закарпатської ГРЕ О.О.Нечипуренка, представника Рахівської РДА С.В.Савчука, голови Розтоцької сільради В.Ю.Ретнічка про руйнування будинків, яке настало внаслідок зсувів.

Про зону небезпеки, у якій опинилися роми табору у Розтоках, мала беседу з тодішнім головою Рахівської райдержадміністрації Михайлом Васильовичем Даскалюком, керівництвом районної ради. Заходили також у представництво (у Рахові) народного депутата Ореста Климушу.

Тривожна скарга на адресу Генерального прокурора України та народного депутата, хочеться у те вірити, буде розглянута. Постраждалі роми повинні врешті-решт отримати кошти, які їм виділила держава. Перед ними повинні вичащитися ті, хто допустив подібне неподобство. Та й відповіді за свої дії перед законом.

Юлія Зейкан

28 травня Міністерством юстиції України зареєстрована всеукраїнська правозахисна Асоціація "Чачіне" ("Правдивий захист"). Засновником Асоціації стали ромські організації з різних куточків України.

Чачіне

№ 2 "Правдивий захист"

ЮРИДИЧНА КОНСУЛЬТАЦІЯ

■ Наша газета продовжує рубрику: "Юридична консультація", яку веде юрист правозахисного центру товариства "Романія Яг" Олександр Олександрович Мовчан. Якщо у вас, шановні читачі, виникнуть якісь запитання соціального і правового характеру, просимо звертатися у редакцію газети "Романія Яг".

Які нині умови й порядок надання матеріальної допомоги по безробіттю та одноразової матеріальної допомоги?"

Індика Сурмай, Ужгородський район

Згідно зі ст. 28 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття", п. 4 Порядку надання матеріальної допомоги по безробіттю, одноразової матеріальної допомоги безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні, допомоги на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні (далі - Порядок), матеріальна допомога по безробіттю надається безробітним, у яких закінчився строк виплати допомоги по безробіттю, якщо середньомісячний сукупний дохід на члена сім'ї не перевищує встановленого законом прожиткового (гарагтованого) мінімуму, що дає право на безробітний статус сім'ї на отримання державної соціальної допомоги.

Матеріальна допомога по безробіттю надається протягом 180 календарних днів, а розмір її та одноразової матеріальної допомоги безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні, визначається ст. 3 Закону України "Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соці-

ального страхування", виходячи з можливостей Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, і "нині встановлюється в розмірі, не нижчому за 11% прожитковий мінімум для працездатної особи". Відповідно до Закону України "Про внесення змін до деяких законів України з питань загальнообов'язкового державного соціального страхування" від 17.01.2002 р. № 2980-III нижню межу матеріальної допомоги по безробіттю та одноразової матеріальної допомоги безробітному та непрацездатним особам, які перебувають на його утриманні, підвищено з 11 до 16 відсотків.

Перелік непрацездатних осіб, які перебувають на утриманні безробітного, наведено у п. 26 Порядку. Одноразова матеріальна допомога виплачується на кожну особу один раз на рік. За одержанням цієї допомоги непрацездатна особа може звернутися протягом усього періоду перебування безробітного на обліку в Центрі зайнятості, а безробітний - після закінчення періоду отримання матеріальної допомоги по безробіттю. Згідно з наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 08.04.2002 р. № 185 одноразова матеріальна допомога виплачується на кожну особу один раз на півроку (п. 28 Порядку).

ОФІЦІНО

Про правове становище ромів у Європі

Рекомендація 1557 (2002) 1 Ради Європи

■ Ми продовжуємо публікувати офіційні документи, прийняті на високих міжнародних рівнях. Рекомендації, які ми публікуємо нижче, мало відомі широкій громадськості. І хоча минуло вже два роки з часу їхнього обнародування, проте вони не втратили актуальності і сьогодні.

Д. У сфері розробки і здійснення позитивної дискримінації і преференційного ставлення до соціально неблагополучних верств населення, включаючи ромів як соціально неблагополучну групу, у сфері освіти, зайнятості й житла:

- забезпечити довгостроковий бюджетну підтримку розвитку програм, що генерують доходи, для соціально неблагополучних груп, включаючи ромів;
- забезпечити доступ до заявлених урядом програм надання житла для соціально неблагополучних родин, включаючи ромські родини;
- забезпечити бюджетну підтримку і допомогу ромським громадам у професійно-технічному навчанні з метою облаштування нових ромських поселень;
- використувати Банк розвитку Ради Європи для фінансування комплексних проектів, розроблених у партнерстві з відповідними ромськими громадами в інтересах поліпшення умов життя і розширення економічної незалежності ромів.

Е. В сфері вживання конкретних заходів і створення спеціальних інститутів з метою захисту мови, культури, традицій самотності ромів:

- закликати уряд держав-членів надати допомогу і сприяння в сфері навчання ромської мови;
- сприяти тому, щоб батьки-ромі відправляли своїх дітей у початковій і середній школи, коледжі й університети, а також поширювати серед них інформацію про необхідність освіти;
- ближче познайомити більшість населення з культурою ромів;
- забезпечити включення в підручники матеріалів з історії і культури ромів;
- приймати ромів на посади викладачів, особливо в місцях з переважним ромським населенням.

Є. У сфері боротьби з расизмом, ксенофобією і нетерпимістю на місцевому, регіональному і міжнародному рівнях:

- прийняти і впровадити в життя всебічне антидискримінаційне законодавство в державах-членах;
- у пріоритетному порядку, якщо цього ще не зроблено, ратифікувати протокол №12 до Європейської конвенції про права людини;
- створити на регіональному і місцевому рівнях органи з попе-

редження і врегулювання конфліктів;

- ввести в дію і дотримуватися всеосяжного антидискримінаційного законодавства в державах-членах відповідно до директиви 2000/43/ЄС Європейської Ради, що реалізує принцип рівності людей, незалежно від їхньої расової і національної належності;

- еталоном антидискримінаційного законодавства для держав-членів;

- надати істотну підтримку неурядовим організаціям, які виступають на захист індивідуальних і колективних прав ромів як меншини;
- звернути особливу увагу на прояв дискримінації щодо ромів, особливо у сфері освіти і зайнятості;
- вести боротьбу проти расової дискримінації на основі достовірних статистичних даних і захищати ромів від зловживань і примушування при збиранні даних;
- зміцнити систему моніторингу дискримінації проти ромів на місцевому, регіональному, національному і міжнародному рівнях;
- домагаються повного дотримання щодо ромів прав, закріплених у Європейській конвенції про права людини, а також у Женевській конвенції про статус біженців 1951 року й у протоколі до неї 1967 року, без будь-якої дискримінації;
- звернути особливу увагу на проблеми, з якими зустрічаються роми щодо придбання або втрати громадянства, а також політики і рішень, пов'язаних з врегулюванням перетину кордонів;
- вживати заходів до того, щоб положення і практика, які діють у сфері контролю за міграцією, не були дискримінаційними стосовно ромів;

(Продовження. Початок у "Романія Яг" № 15)

ДО 60-РІЧЧЯ ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ

Як врятувалася родина

Сар мунтияс пес е фамілія

"Ця історія сталася в 1942 році на Луганщині. Села зайняли радянські війська. Населені пункти тоді часто іменувалися не за географічними назвами, а за номерами. - так як займали їх наші війська - Перша рота, Друга рота, Третя рота... Наше село було - Третя рота.

Ромський табір стояв тут давно. У таборі було близько двадцяти підвоїв: з'їхалися колись та й залишилися в цьому селі. Чоловіки ходили на роботу в колгосп, а жінки, щоб прогудувати свої сім'ї, займалися правничим - ворожінням та передбачанням долі. Тоді у кожній родині було по всім, а то й більше дітей.

Одного разу наші війська почали швидко збиратися і відходити. Я була тоді молодшою дівчиною і не розуміла, що відбувається, чому наші солдати так швид-

ко від'їжджають. Запитала у своєї бабусі, що таке трапилось, а баба й каже, що нашим військам наказано відступити, бо сюди йде сила-силенна німців.

Всі чоловіки-роми зібралися біля нашого шатра, стали думати, що їм робити: чи залишитися на місці, чи теж запрягати коней і тікати. Тоді старі роми заперечили: не втечемо, бо ж німці з усіх боків пруть. Залишаємося тут, як Бог дасть, так і буде. І розійшлися кожен на свою роботу.

Вранці прокинувся, а в селі повно німців, у чорній формі. Німці стали ходити по хатах і виганяти нас на вулицю. Позганяли усіх ромів у великий двір, перед будинком, де розмістився їхній штаб. Вийшов наперед один і голосно проголосив:

— Забирайте все, що маєте, брички, коней, дітей, свої шатра

і знову сюди, й тут будьте, поки командування не вирішить, що з вами робити.

Роми дуже розхвилювалися. Одні говорили, що німці нічого нам не зроблять, потримують та й відпустять. Інші їм заперечували. Так минув день. А вранці фашисти зметушилися: пострібали на мотоциклах і в машини та поїхали. Залишилися лише два солдати з автоматами і старший

— перекладач. Баба мені каже: "Сходи попроси у німців тютюну або якогось іншого курива". Я, невдовго думаючи, побігла до головного німця і кажу: "Дядечко, ти красивий, шасливий, дай моїй бабі закурити". А він узяв мене пальцями за шию і сказав: "Кажі своїм циганам, хай швидко запрягають коней і втікають, бо наше начальство сказало, що як приїде знов, то розстріляє вас усіх.

Скажи їм, як тільки цих двох солдатів відправлю на інший кінець села, то хай зразу і тікають твої цигани, швиденько бжи". Дав мені цигарки, і я побігла до баби. Стала їй розповідати, що сказав німець. Баба покликala своїх синів Миколу та Петра й говорить: "Ви чули, що розказує Саня? Фашисти повбивають нас усіх, якщо ми не послухаємо отого німця-перекладача, який так добре розмовляє російською".

Заметушилися усі роми, злякалися - не знають, що робити. Деякі стали говорити: нащо слухаєте цю дитину, Іванову доньку, воно молоде, дурне, наговорила дурниць, а ви й вуха розвісили!

Та троє братів - Іван, Петро та Микола Цибулі, були дуже розумні, вони порадилися між собою, та й Іван каже: "Моя донька Саня ніколи не вигадує, той перекладач-німець сказав правду". І так упевнено це уповів, що наша велика родина збрала свої підводи, позаярпала коней і виїхала з цього проклятого двора. Дійсно, коли виїжджали, ніхто вслід не кричав на нас, хоча німець ба-

чив усе це у вікно. Від'їжджали глухими дорогами. Відпочивали далеко від центральних трас, щоб не наткнулися на німців. Троє дів пробиралися, поки не доїхали до невеличкого містечка Старобільк. Знайшли глухе село, де фашистів не було, а був лише староста, там і зупинилися.

Через два тижні ми дізналися, що в Луганській області, в селі "Третя рота", було розстріляно ромів - до останньої дитини і спалено всі кибитки. Батько й дядько дуже переживали за тих, хто залишився, шкoduвали, що вони не прислухалися до того, що сказала дівчинка Саня. Якби поїхали геть, як радив німець-перекладач, були б живі".

Ось таку розповідь я почув одного разу, як ромська дівчинка Саня врятувала свою родину. Саня живе й тепер. Вона мешкає в невеличкому місті Вугледарі Донецької області. Їй вісімдесят чотири роки. Має багату дітей, онуків та правнуків. Це - Олександр Іванівна Ніколаєнко.

Володимир Ніколаєнко,
Донецька область

РЕПЛІКА

Просто слів немає... Чи соске лава най...

Де я ще раніше міг зустріти цього дїда?! Тільки на автостанції в місті Олександрії. Занурений у власні думки, не одразу запримитив нужденного старого дїдуса, явно ромської національності, який, було видно з його автоматичних рухів, нехвално торував злиденим "маршрутом" - від одного смітгетового баку до іншого. Боже! Як боляче було дивитися на нього, як дїдусь "полював" на порожні пляшки. Здаш пляшок п'ять - будеш увечері (а як маеш "залізну" силу волі, то й на ранок вистачить!) з окрайцем хліба...

На вигляд дїдові за сімдесят. Увесь скоцюрблений, у зморшках, у блаженському, геть брудному вбранні. Спочатку розмовляти зі мною не хотів, сказав, що він не ром, а вірменин... Потім розговорився.

Виявилось, що він навіть отримує пенсію. Розповів, що має двох синів. Як, втім, давно забули про старого батька і не допомагають йому. З усього було видно, що мій

співрозмовник є "новачком" у бродяжницькій "справі". Бо соромився за свій "божий" промисел, та й своє прізвиське назвати відмовився.

Хіба синам старенького, який назвався Олександром, зовсім не цікаво його доля? Можливо, побачать його на світліні і заберуть до себе? Мені соромно і за нашу державу, яка змушує таких, як цей дїд, шукати собі їжу на смітгетових пляшках.

Леонід Савицький,
Кіровоградська область,
м. Олександрія
На світліні автора: дїд
Олександр у пошуках "хліба
насушного"

ЛЮДСЬКІ ДОЛІ

Важкі колеса війни

Пгаре роти ле маріпнаско

■ Мотря Іванівна Кириченко - одна з тих ромок, молодість яких прийшла на війну. Щасливо ромська сім'я, яка працювала і родила дітей, може, і не в багатстві, але вистачало на життя, змушена була, як і сотні інших ромських родин, поневіратися, зазнала голод, холод, втрату рідних...

Нині Мотря Іванівна мешкає в місті Бровари Київської області. Наш кореспондент зустрівся з цією 84-річною жінкою, яка, тим не менш, зберегла у свої поважні роки і пам'ять, і цікавість до життя, та розпитав про її долю.

- Мотре Іванівно, звідки ви родом?

- Я народилася в ромській сім'ї 1920 року в місті Лозова Харківської області. Ми - роми серві. В сім'ї нас було шестеро дітей, двоє померли ще малими. В Лозовій я пішла до школи. Через кілька років мій батько - Іван Остапенко, та мати - Марія Козимиренко, ми разом продовжували працювати в колгоспі ім. Дімитрова. За сумлінну працю мене неодноразово нагороджували премією. І все було б добре, якби не клята війна...

- Яку роль вона відіграла у житті вашої родини?

- Величезну. На початку 1941р. роми почали роз'їжджатися, колгосп розпався. Батьки мої знову виїхали на Чернігівщину, а я з двома малими дітками лишилася на Харківщині. На другому році війни молодого чоловіка разом з іншими молодими чоловіками відправили на роботу в Донбас. Праця в металургійному цеху біля домни підірвала його здоров'я, і 1943 року його комісували. Щойно він повернувся додому, як майже відразу ми musiли тікати з Лозової, оскільки на Харківщину вступили німці і почали розстрілювати ромів. Як тепер

пам'ятаю, ми вночі виїхали в місто Гомель (Білорусія), на батьківщину чоловіка, але нікого з його рідних не застали живими. Всі вони були розстріляні фашистами. І родити ми вирішили до моєї рідні в Березне, проте і мої родичів також уже не залишилося. Незадовго перед нашим приїздом там пройшов жахливий масовий розстріл ромів. Жодної живої душі на прізвища Козимиренко чи Остапенко ми не знайшли. Після цього ми знову повернулися в Білорусію.

У Гомелі ми з чоловіком і зупинилися. Жили там дуже довго. Лише коли був голод, ми тимчасово покидали житло та виїжджали, щоб заробити на прожиття. В Гомелі я була нагороджена орденом Матері-героїні. На жаль, через тимчасові переїзди моя нагорода загубилася. Останнім часом живу у наймолодшого сина в місті Бровари. Пенсію отримую дуже малу.

- Чому? Ажде до війни 1941 року ви працювали у двох колгоспах.

- Рч у тім, що виконком Лозівської міської ради надіслав мені листа від 17.03.04 за № 142, в якому повідомив про те, що не може надати мені документи про роботу в колгоспі ім. Дімитрова за період з 1936 по 1941 рр., оскільки в архівному відділі райдержадміністрації збереглися документи, лише починаючи з вересня 1943 року.

Мені б дуже хотілося зустрітися з ромами, з якими я працювала в Лозовій у колгоспі ім. Дімитрова, поспілкуватися з ними, адже ми жили, як одна велика і дружна сім'я... Проте війна пройшла своїми важкими колесами по долях усіх людей, а тим більше - ромів, і тому на таку зустріч можна лише сподіватися...

Людмила Кравченко,
м. Бровари
На світліні: Мотря Іванівна в молоді роки.

РОМ-АПРЕС

Освіта на контролі

У Будапешті видана книга "Різні і рівні. Борьба з дискримінацією ромів в освіті". Книга складається з серії нарисів, в яких задокументовано боротьбу ромів за якісну освіту у Центральній та Східній Європі.

Видання прагне пролити світло на складність ромської проблеми та феномен освітньої ізоляції, а також досліджує цілий ряд перспектив. Книга складається з 5 розділів, в які включені нариси авторів: "Природа освітньої ізоляції", "Ізоляція, антидискримінаційні закони і політика", "Стратегія шкільної десегрегації", "Моделі програм інтеграції", "Аспект інтеграції".

Ізраїль знищив палестинського Ціалковського

Один із керівників бойового крила палестинської організації "Хамас" Аднаналь-Гул був знищений ізраїльською армією. Автомобіль, в якому їхали Гул і його помічник Імам Аббас, потрапила ракета, випущена ізраїльським гелікоптером. В результаті обидва були вбиті. Гул вважається головним розробником ракет, якими бомбардувалася територія Ізраїлю. Він є і автором поясів-шахідок, які одягають на себе смертники-терористи.

Намагання Клінтона

Екс-президент США Білл Клінтон розраховує змінити Кофі Анану з поста голови Організації Об'єднаних Націй. Про цей намір повідомили обізнані джерела з оточення Клінтона і представники ООН.

НА МУЗИЧНИХ ХВИЛЯХ

СОКОЛОВСЬКИЙ ХОР

(Продовження. Початок у "Романі Яг" від 15 вересня)

Знаменитий Соколовський хор продовжував свою діяльність і на початку ХХ століття.

Після Миколи Соколова керівництво хором передається Григорію Соколову (на жаль, відомостей про нього у нас немає, проте ми знаємо, що романовець Мар'яна Сеславінська збирає матеріали про музичних знаменитостей, у тому числі і про керівників Соколовських хорів).

А вже після смерті Григорія Соколова керувати цим колективом став Микола Шишкін, курський ром, чудовий музикант, улюбленець відомого російського письменника Олександра Купріна.

Знаменита гітара

Протягом багатьох десятиріч основним інструментом Соколовського хору, як і всіх інших хорів того часу, була гітара. Проте для Росії з початку ХІХ століття була характерна особлива гітара - семиструнна.

Вважається, творцем цього виду гітари був Андрій Осипович Сихра, який додав до шестиструнної гітари сьому струну, чим змінив її стрій. Причому завдяки А.Сихрі був вироблений новий гітарний соль-мажорний лад, який відповідав духу музики російської пісні.

Семиструнна гітара стала найулюбленішим народним інструментом у Росії. Під її аккомпанемент співали князі та гусари, студенти й панянки з аристократичних, міщанських та купецьких сімей.

З'явилися школи гри на гітарі й перші гітаристи-вртуози - Аксенів, Вісоцький, Морков та інші. Як відзначає І.Ром-Лебедєв у своїй книзі "От цыганского хора к театру "Ромэн", вони давали концерти, виконуючи російські пісні з варіаціями, арії з опер тощо.

З'являються і перші російські гітарні майстри, серед яких були Іван Андрійович Батов, Архузен, Посербський, Ерошкін та інші. Та улюбленою гітарою хорових ромів позаминулого століття була так звана "краснощечковська" - робота московського майстра Івана Яковича Краснощечкова. Вона проіснувала майже 100 років і передавалася з покоління в покоління з першої третини ХІХ століття до 30-х

40-х років ХХ століття.

На семиструнній гітарі грали всі гітаристи циганських хорів, пушкінська Тетяна, тургенєвська Маша... Це про неї написав романс чудовий російський поет Аполлон Григор'єв - "О, говори хоть ты со мной, подруга семиструнная!"

На жаль, цей інструмент зараз все більше замінюється іспанською шестиструнною гітарою.

Та повернемося до однієї з останніх семиструнних гітар Соколовського хору. Вона знаходилася в сім'ї Соколових і передавалася з покоління в покоління кращим музикантам роду.

Відомо, після смерті Григорія Соколова вона була передана донькам співака Капі та Кандралюші. В основному на гітарі грали Капа, - інструмент був у неї до самої її кончини. За традицією вона мала би перейти до її племінника Коли,

проте через деякі суб'єктивні причини гітара була передана в інший знаменитий музичний рід - Панкових. Отримала її вртуозна гітаристка Валентина Панкова. Від неї вона мала перейти до Олександра Панкова, який неодноразово заміняв Миколу Шишкіна, диригента Соколовського хору. Проте тоді вже розгорялося полум'я Першої світової війни, і Олександр Панков пішов на фронт. Оскільки від нього тривалий час не було ніяких відомостей, вважалося, що він пропав безвісти. (До речі, Олександр Панков вижив, повернувся додому і брав активну участь у ромському русі. Походив із відомого аристократичного циганського роду Панкових-Масальських, який дав світові велику кількість талановитих музикантів, співаків, танцюристів, і був у двоюрідному спорідненні з дружиною Л.М.Толстога Марією Шишкіною).

У 1919 році померла Валентина Панкова. За заповітом, оскільки про долю племінника Олександра не було нічого відомо, то знамениту гітару, на якій уже ніхто не мав права грати, розпили на друзки, розпалили вогнище і спалили її. На цьому вогнищі зварили кисіль, яким пом'янули небжучцю.

Так закінчилася історія однієї з найзнаменитіших соколовських гітар.

Євгенія Навроцька
На світліні: Микола Миколайович Соколов, останній представник уславленої династії хорових диригентів (1930 р.)

НОВІ КНИГИ

"Щастя, молодість, свобода, сонце, степи, небеса..."

"Бахт, терніпе, слобода, кхам, маля ай чейрі..."

Дивовижно: в російській літературі стільки написано про ромів як у віршах, так і в прозі, а ніхто не згадувався зібрати воедино ці твори, хоча б відривки з поем, романів, повістей, а ще додати туди вірші, романи, пісні, - вийшла б напрочуд цікава книжка...

Та ось сучасний поет Ігор Шкляревський зробив перший величезний - крок, щоб заповнити цю прогалину: він зібрав перлини російської поезії, уклав збірку під назвою "Цыганская книга" (Москва - Рьбинск, 2004), знайшов спонсорів і видав її з допомогою підприємців-меценатів Сергія Михайлова та Віктора Аверина. Більше того, укладач включив у це яскраве видання й ряд віршів зарубіжних авторів, чудово перекладених справжніми майстрами художнього перекладу.

Присвячена ця унікальна книжка пам'яті прекрасного артиста, людини тонкої душі, вірного друга - Миколи Васильовича Пономарьова, про життя якого написав у теплій передмові до видання Олег Якубов.

Тон цієї книги задає відомий вірш англійського поета Редьярда Кіплінга у перекладі Г.Кружкова "За цыганской звездой" ("Мохнатый шмель - на душистый хмель..."), який став романсом у фільмі Микити Михалкова "Жорсткий романс".

А цыган идёт, куда воля ведёт, За своей цыганской звездой!

І як логічно (якщо тільки це слово доречно в розмові про поетичну книгу!) продовжують тему уривок із поеми О.С.Пушкіна "Цыганы" і його ж вірш з однойменною назвою, а також широко відомі поезії Є.Гребінки "Чёрные очи", Я.Полонського "Песня цыганки" ("Мой костёр в тумане светит..."), А.Григор'єва "О, говори хоть ты со мной..." та "Цыганская венгерка", К.Случевського "Цыганка", О.Алупхіна "Цыганская песня", що стали романсами ще у позаминулому столітті та в першій половині минулого...

Як приємно було зустріти в цій дбайливо укладеній збірці імена Олександра Блока та Бориса Пастернака, Марини Цветаєвої та Ярослава Смелякова, Анни Ахматової та Варлामी Шаламова, Дмитра Кедріна і Євгена Євтушенка та інших поетів, які склали славу російської поезії вже у

двадцятому столітті і які продовжили ромську тему в поезії, розпочату класиками.

Образы священные Пушкинских стихов! Тени незабвенные Вяземского строфи! Всё, что с детства впитано, Как мечта мечты, - Престо мной стоит оно В ризе темноты! -

написав у вірші "В цыганском таборе" поет-символіст Валерій Брюсов.

Правічні ромські мотиви, наскрізні образи - воля, простр, кочовище, вогнище, колеса, дорога, доля, ворожка, вогняний танець, гітара, тужливий спів, - усе це є в цій книзі. А ще - "щастя, молодість, свобода, сонце, степи, небеса..." - як поетично висловився у вірші "Цыганка" лауреат Нобелівської премії Іван Бунін... Ці мотиви перелічуються з вірша у вірш, проте своєрідний стиль кожного поета створює розмаїття картин...

Не менш цікавим є й добір віршів зарубіжних поетів - Гете, Ленау, Готье, Вершмартл, Лорки, Тувима, Бороздула, які представляють ромську тему в німецькій, французькій, угорській, іспанській, білоруській поезії у чудових перекладах В.Левика, М.Вільмонта, Л.Мартинова та інших. Чого вартий хоча б відомий вірш білоруського класика Ригора Бороздула "Птицами были когда-то цыгане...", який закінчується такими ліричними рядками:

Бывшие птицы теперь в городах... но когда небо курлычет и стынет в озерах вода, снятся им крылья, покрытое инеем поле... Доля цыганская - песня, дорога и воля!

Прекрасне оформлення книги, разом із репродукціями картин на ромську тему (серед них і колоритне полотно нашого автора Миколи Бессонова), а також з фотографіями Миколи Васильовича та Антоніди Миколаївни Пономарьових, - доповнює враження від цього цікавого видання. Воно зачарує своєю поетичністю, викликає бурю по-

чуттів та емоцій, надихає на власні рядки про загадковий народ, якому присвятили свої кращі твори російські та зарубіжні класики.

Ось чому мені хочеться закінчити цей відгук власним віршем, навіяним як "Цыганской книгой", так і своїм досвідом осмислення ромського життя, традицій, культури...

Дар

Аладар - что значит это имя? Алый дар неведомых костров? ... Скрипками и плясками своими Вы пронзили лучший из миров.

Ах, как пляшет маленькая Рада! - Смулгая, в кудряхкая голова, Гибкий стан - лозою винограда... Как земли касается - едва...

И выводит горестная скрипка, Как вино, пронзительный мотив: Всё, что было в тайниках сокровыто, - Из души, в искусство обратив...

Кто не слышал ромской скрипки чуткой, Кто не видел, как играет кровь, - Мне вас жаль: Вы пропустили чудо - Алый дар неведомых костров.

Людмила Кудрявська

Щастя та любові Бахт ай камлипе

Нещодавно в Золотоноші шумно відгуляли ромське весілля. Молода Анжела Кузьменко зі своїм суженим Русланом оформили свій шлюб. Батьки Микола та Валентина Кузьменки схвалили вибір доньки. Після свята в Золотоноші молодята поїхали в Бориспіль, де проживає Руслан і де подружжя буде жити.

Хай щастить Вам у житті, любові та злагоди, миру та ладу в сім'ї, дитячого гомону і сміху. Редакція газети "Романі Яг" також тепло вітає молодят.

Володимир Бамбула

На світліні (в центрі): Анжела та Руслан перед від'їздом до Борисполя.

РОМ-ПРЕС

В Одесі буде "Ромський театр"

Відповідно до статті 43 Закону України "Про місцеве самоврядування в Україні", а також Закону України "Про національну меншість в Україні", для задоволення етнокультурних потреб представників національних меншин Одещини, у тому числі ромської, обрала вирішила утворити новий обласний заклад культури "Ромський театр". Одеський держадміністрація доручено розробити і затвердити в установленому порядку статутні документи і подати їх на державну реєстрацію.

Контроль за виконанням даного рішення покладено на постійну комісію обласної ради з міжнародних зв'язків та міжнових відносин. Крім того, Одеською облдержадміністрацією у серпні 2004 року затверджено заходи з підтримки ромів Одещини на 2004-2005 роки відповідно до пункту 8 статті 25 Закону України "Про місцеві державні адміністрації" з метою підвищення рівня задоволення культурно-освітніх та соціальних потреб ромського населення Одещини.

У проєкті обласного бюджету на 2005 рік передбачено кошти в сумі 40000 грн. для реалізації заходів з підтримки ромів.

Поради від Ради Діадаїне кгаїаре Рага з 27 жовтня по 10 листопада

Овен - ваша надмірна активність не залишає часу на особисте життя, отже, виберіть голівне і не займайтеся тим, що робите через силу. Юридичні справи підуть непогано, якщо звернетеся за допомогою до жінки-фахівця. Може згадатися давнє хохання. Серце та судини - слабкі місця на початку листопада.

Телець - недавні зустрічі та знайомства поставили перед вами нові знаки питання, але все вирішиться саме по собі. Змініть вид діяльності, що буде для вас і добрим перепочинком від попередньої роботи. З колегами, які народилися під знаками Терезів, Водолія та Близнят, можете заробити гроші. За офіційні папери краще без підтримки не братися.

Близнята - можна позаздрити вашій цілеспрямованості, якби ще додали трохи сил та здоров'я! У ці дні можете брати кредит, а от давати поки що ризиковано. Торговельні справи підуть на лад, особливо якщо здійснювати їх далеко від місця проживання. Подорож буде вдалою, проте добре би при собі мати аптечку. Душу зігріють стосунки з коханою людиною.

Рак - на деякий час вам доведеться освоїти навички медпрацівника, бо можлива хвороба когось із членів родини. На щастя, вона буде недовгою. Нова справа, яка вас поки що лякає, дуже скоро стане прибутковою, але намагайтеся нікого не образити.

Лев - приємні почуття викличе спілкування з молодшими членами родини, подарунки від вас будуть дуже доречні. А от зустріч з особою протилежної статі, що симпатизувала вам раніше, не дуже бажана, бо можливі плітки та неприємності. Важливе слово для вас на початку листопада - втрність. Слідкуйте за тиском.

Діва - багато доведеться у ці дні взяти на себе, але почуття відповідальності - одна з притаманних вам рис. Вкладання грошей бажано тільки там, де все сто разів підраховано. Не ризикуйте! Дуже вдало пройдує ділові зустрічі та переговори. Від родичів, які мешкають у іншому місті, отримайте довгоочікувану звістку.

Терези - потроху все стає на свої місця, та душа прагне нового. Можливо, потрібно змінити одні заняття на інші? Відсутність коштів надихне вас на творче вирішення проблеми. Поставтеся доброзичливо до пропозиції нової роботи. Не соромтеся взяти в борг гроші, якщо це потрібно, у друзів чи родичів.

Скорпіон - зустріч, через яку ви розраховували вирішити важливі питання, поставить вас у ще скрутіше становище. Проте ваш життєвий досвід та мудрість підкажуть вірне рішення. Лише потурбуйтеся, щоб ніхто при цьому не постраждав. Стосунки в родині стануть ще кращими, якщо ви візьмете на себе господарські справи.

Стрілець - тривале перебування у незнайомому місці добре позначиться на подальшому житті. Стосунки з колегами будуть трохи напружені, тому що вам дехто заздрить. Матеріальні справи "буксують", та за два-три тижні вони вирішаться. Не дивуйтеся, якщо вам хтось присвятить вірші або пісню. Бажано дотримуватися режиму харчування.

Козеріг - за одною подорожжю може послідувати інша, більш приємна. Недорогі подарунки для себе підніміть настрій. Не старайтеся зігріти весь світ! Конкуренти тим часом не сплять, можливо, хтось напише на вас скаргу, та вона вам не перешкодить. Ваша щирість та відкритість вас захистять.

Водолій - не будьте дуже прагматичними, навіть якщо це засоб захистити свою вразливу душу. Обережніше поведіться під час роботи, щоб уникнути травматизму. Справи з офіційними паперами вам допоможуть уладнати друзі. Госп, які мали прихилати, трохи затримуються. Дуже сприятливий час для виявлення особистих почуттів, тим більше, що вони взаємні!

Риби - ви недаремно відчуваєте себе у центрі уваги, тому що основні гроші для родини заробляти зараз саме вам. Але в цьому є і приємне: добра слава про вас поширяться. Стару справу доведеться "звернути", а от нова потребує багато часу. Особисте життя буде сповнене романтики!

"Будьте щасливі" "Авен бахтале"

■ **Заключний акорд свята - завжди фєсєрверк енергії, емоцій, почуттів. А це коли на сцену виходять роми! І пристрасно співають про життя, кохання, волю... "Ай да ну, да ну, да на!" - дружно підхопили глядацькі трибуни стадіону в Ізмаїлі запальну мелодію ромів зі Сумщини.**

Хто не слухав циганського романсу, коли разом зі струнами гітари співає твоя душа, хто не бачив запальних, повних нестримного вогню ромських танців, той не бачив нічого... Сумчанам дуже пощастило, бо в цьому місті ось уже чотири роки діє ансамбль "Авен бахтале", що українською означає "Будьте щасливі". А народився цей чудовий ансамбль у 2000 році, коли Руслан і Володимир Москальови, а також Сергій та Григорій Лалєнки вирішили вивести культуру ромського етносу на широкий загал. Ім вдалося зібрати талановиту ромську молодь, і після копійної роботи настав перший успіх.

Уже наступного року ансамбль "Авен бахтале" взяв участь у II Всеукраїнському фестивалі мистецтв національних культур "Ми - українські", що відбувся у м.Приморську Запорзької області. Учасниками фестивалю були близько 400 професіоналів та аматорів. І сумські роми стали дипломантами. А через кілька місяців "Авен бахтале" став лауреатом уже на Міжна-

родному фестивалі ромських мистецтв "Амала-2001", що відбувся у Києві. Це дуже важлива перемога, бо поряд з цим колективом виступали такі кращі, як легендарний московський театр "Ромен" та київський театр "Романс". 2002 рік був насичений виступами на різноманітних сценах України. Мабуть, найпомітнішою подією стала участь ансамблю в регіональному турі Всеукраїнського фестивалю - конкурсі народної хореографії ім. П. Вірського в Полтаві.

І ось уже зовсім недавно, в нинішньому серпні, - Всеукраїнський фестиваль національних культур "В одному колі" під патронатом Президента (м.Ізмаїл Одеської області). Сумчани представляли ромську культуру серед понад 40 творчих колективів різних національностей. "Сосниця"

"Шатриця" - дві пісні, які виконав ансамбль на фестивалі, - лише дециця з репертуару "Авен бахтале", що складається з табірних, подорожніх пісень, романсів та творів сучасних і українських авторів. Художній керівник колективу, він же голова Сумського миського об'єднання ромської культури Микола Москальов каже:

- Побутує думка, що ромська громада закрита від сторонніх поглядів, а законні наші - неймовірні. Це неправда. Істина в тому, що роми, відійшовши від кочового способу життя, залишилися вірними носіями традицій і звичаїв свого народу. Мандруючи протягом візків різними країнами, роми не розгубили їх. Живучи майже півку в Сумах, громада ромів не втратила свою мову. Не закріплена в письмових знаках, вона пере-

дається з покоління в покоління в побуті й піснях. Дуже часто в ромських мелодіях переплітаються російська, українська та ромська мови. "Авен бахтале", - так вітаються й прощаються роми, для яких життєве кредо - справедливість.

Тому болісно ми сприйняли бюрократизм державних органів, відповідальних за участь ансамблю у Всеукраїнському фестивалі національних культур. Поїздка до Ізмаїла "Авен бахтале" відбулася за власний кошт. Ми не могли зрадити організаторів свята і себе. Важко після цього повірити в недекларативність державної програми "Роми України", прийнятої в 2002 році й спрямованої на всебічну допомогу ромам, які проживають в Україні.

Заріна Москальова, м. Суми

РОМАНЕ ХАБЕНАТА

РИС ІЗ ЯБЛУКАМИ

Зварити на молоці лівікограма рису, додавши 1 ст. ложку масла. Окремо порізати на тонкі скибки кілька почищених яблук, посипати їх цукром, вимішати з 100 г родзинок. Тоді викладати шарами рис і яблука у змащений маслом і обсипаний тертою булкою деко. Випікати у духовці протягом півгодини. Подавати до столу з соком.

РИШКАША ПГАБЕНЦА

Кіравєс (тавєс) про трут елаш (допаш) кілограмо рижкаша, додєс 1 ст. рой чїл. Рїгате чїгрєс пре сане котора на бут увжарде пгаба, шорєс опрал гуглєса (цукороса), гамєс 100 г шувєк дракга. Пала кодо шувєс аврі ротаса є рижкаша ай пгабєнца, опрал макєс чїлєса ай шорєс опрал пгагерди булка анде пртвїяна. Пєкєс андо бов елаш вєрама (овра). Шувєс пре мєсєля (скамїн) сокоєса.

ІГРИ З ПРИСЛІВ'ЯМИ І ПРИКАЗКАМИ

Пропонуємо читачам подумати, яка з цих приказок зайва

Де мир та лад, там і Божа благодать.
Кай є воя ай лачилє, коте лє Дєвлєско лачилє.
Куди один баран, туди і все стадо.
Кай єкг бакро, коте саворє бакрє.
Навіщо скарб, коли в сім'ї лад.
Соске о барваліне, кана анде фамілія міштлє.
Вся сім'я разом, і душа на місці.
Саворі фамілія кєтанє, ай вї є вовді про тєан.
(єлєдїт вєїєє)

ПГЕРАСА

- Панє начальнику торми, ви б не могли дати мєєму чоловікові якусь лєшу роботу?
- Але склєування конвєртів дужє лєгка робота!
- Дивно, мій чоловік казєв, що він уночі якийсь тунєль копає!
- Баро рая робіакє (бар), туме наштєк ден мїрє хулєсєкє вєрєсєві ловбі вувї?
- Ай тє макєс є конвєрти кадї зорєлєс ловбі вувї!
- Чачєс, мїро ром пгєндє, со вов рєтєтє андє вєрєсєво тунєльє бувї кєрєлє!
- Але, любий, цє ж зовєс мє наша дїтина!
- Тєсс... Нє так голосно. Затє вїзочє крєщїи.
- Мурє драго, када най амаро чгаворї!
- Тєсс... На кадє зорєлєс О вурдоноро шукар.

ROMANUJ
Газета Закарпатського ромського культурно-просвітнього товариства
Реєстраційне свідоцтво серія KB №5877 від 20.02.2002 р.
Газета виходить за підтримки Європейської комісії та Інституту Відкритого Суспільства (м.Будапешт)

Шеф-редактор **Аладар АДАМ**
Редактор **Євгенія НАВРОЦЬКА**

Редакція не завжди поділяє позицію авторів. За точність наведених фактів відповідає автор. Редакція зберігає за собою право виправляти мову і скорочувати матеріали.
Повний або частковий передрук матеріалів дозволяється лише з посиланням на "Романіуї"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ: м.Ужгород, вул.Дунаєвського, 18, телефон (03122) 61-39-56.
E-mail: romanyag@tn.uz.ua
http://www.romanyag.uz.ua

Видруковано в Ужгородській миській друкарні, вул. Руська, 13.
Умови. друк. арк. 2,5. Тираж 2500. Зам. № 1510

